Suvremena demogeografska obilježja i resursi Grada Samobora

Flis, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:478672

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb

Sara Flis

Suvremena demogeografska obilježja i resursi Grada Samobora

Diplomski rad
predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

Zagreb
2017.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: Geografski informacijski sustavi* pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Roka Mišetića.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Suvremena demogeografska obilježja i resursi Grada Samobora

Sara Flis, JMBAG: 0119019187

Diplomski sveučilišni studij Geografija; *smjer: Geografski Informacijski sustavi*

ISVU 46

124785 Diplomski rad s obranom

U radu su analizirani suvremeni demografski procesi i potencijali Grada Samobora. Posljednje međupopisno razdoblje (2001.-2011.) bilo je obilježeno porastom ukupnog broja stanovnika, negativnom prirodnom promjenom, pozitivnom migracijskom bilancom i intenzivnim starenjem stanovništva. Osnovni razvojni problem Grada Samobora proizlazi iz neravnomjernog razmještaja stanovništva. Dok naselje Samobor s nekoliko okolnih naselja tvori demografski propulzivno područje, većini naselja žumberačkog prostora prijeti potpuno demografsko izumiranje. U svrhu određivanja demografskih potencijala istraživanog područja izračunan je indeks demografskih resursa za 2001. i 2011. godinu. Rezultati su ukazali na demografsko nazadovanje zapadnog prostora Grada Samobora s jedne strane te poboljšanje demografskih resursa naselja u blizini Samobora s druge.

57 stranica, 23 grafička priloga, 8 tablica, 38 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Grad Samobor, demografski razvoj, prirodna promjena, migracije, demografski resursi

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Roko Mišetić

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Roko Mišetić; doc. dr. sc. Dubravka Spevec; izv. prof. dr. sc. Aleksandar Toskić

Tema prihvaćena: 7. veljače 2017.

Rad prihvaćen: 12. rujna 2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Contemporary demographic features and resources of the City of Samobor

Sara Flis, JMBAG: 0119019187

Graduate University Study of Geography: *Geographical Information Systems*

ISVU 46

124785 Master thesis with thesis defense

Contemporary demographic processes of the City of Samobor, as well as its demographic potentials, are analysed in this thesis. The last intercensal period (2001-2011) was marked by total population growth, negative natural population change, positive net migration and intensive population ageing. The main development problem emerges from uneven spatial distribution of population. While Samobor and a few of surrounding settlements form demographically propulsive area, the majority of the settlements of the Žumberak region are in danger of disapperaring entirely through demographic extinction. In order to determine demographic potentials of researched area, index of demographic resources for the years 2001 and 2011 was calculated. The results pointed to demographic regression of the western part of the City of Samobor on the one hand and improvement of demographic resources of the settlements located near Samobor on the other.

57 pages, 23 figures, 8 tables, 38 references; original in Croatian

Keywords: City of Samobor, demographic development, natural change, migrations, demographic resources

Supervisor: Roko Mišetić, PhD, Associate Professor

Reviewers: Roko Mišetić, PhD, Associate Professor; Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor; Aleksandar Toskić, PhD, Associate Professor

Thesis submitted: 7th February 2017

Thesis accepted: 12th September 2017

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj

1. UVOD 1

1.1. Predmet istraživanja 1

1.2. Zadaci i ciljevi istraživanja 1

1.3. Prostorni i vremenski okvir istraživanja 2

1.4. Metodološke napomene 3

1.5. Dosadašnja istraživanja 4

1.6. Osnovne hipoteze 5

2. OSNOVNA OBILJEŽJA GRADA SAMOBORA 6

2.1. Geografski položaj 6

2.2. Fizičko-geografska obilježja 8

2.3. Historijsko-geografska obilježja 9

3. BROJ I RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA GRADA SAMOBORA 13

3.2. Gustoća naseljenosti 15

4. KRETANJE STANOVNIŠTVA GRADA SAMOBORA 17

4.1. Ukupno (opće) kretanje stanovništva 17

4.2. Prirodno kretanje stanovništva 21

4.3. Prostorna pokretljivost stanovništva 25

4.3.1. Migracija 25

4.3.2. Dnevna cirkulacija 28

4.4. Tipovi općeg kretanja stanovništva 30

5. SASTAV (STRUKTURA) STANOVNIŠTVA GRADA SAMOBORA 33

5.1. Biološki sastav stanovništva 33

5.1.1. Sastav stanovništva prema spolu 33

5.1.2. Sastav stanovništva prema dobi 34

5.2. Gospodarski sastav stanovništva 38

5.3. Obrazovni sastav stanovništva 41

6. DEMOGRAFSKI RESURSI GRADA SAMOBORA 44

7. ZAKLJUČAK 51

LITERATURA 53

IZVORI 56

PRILOZI VII

1. UVOD

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada demografska je slika Grada Samobora u najnovijem razdoblju, uzimajući pri tome u obzir odnos stanovništva i prirodne osnove te društvenih elemenata u prostoru. Populacijska polarizacija potiče na analizu unutargradskih obilježja stanovništva Grada Samobora, ali i određivanje demografskih resursa koji su osnova za daljnji društveno-gospodarski razvoj Grada Samobora.

1.2. Zadaci i ciljevi istraživanja

Temeljni zadaci u radu jesu određivanje različitosti prirodnih elemenata te historijsko-geografskog razvoja unutar Grada Samobora, utvrđivanje populacijske dinamike, tipova općeg kretanja stanovništva, njegovih suvremenih strukturnih obilježja i demografskih resursa. Svrha postavljenih zadataka ispunjavanje je određenih ciljeva. Cilj prikaza geografskog položaja, fizičko-geografskih obilježja i historijsko-geografskog razvoja Grada Samobora objašnjenje je današnjeg razmještaja stanovništva, prikazanog određenim tematskim kartama. Analiza ukupnog, prirodnog i prostornog kretanja stanovništva u funkciji je istraživanja razloga i intenziteta populacijske polarizacije. Te dinamične sastavnice stanovništva uvjetuju promjene u nizu parcijalnih struktura stanovništva (dobno-spolnoj, gospodarskoj, obrazovnoj), ali jednako tako i parcijalne strukture značajan utjecaj imaju na rodnost, smrtnost i prostornu pokretljivost. Analiza parcijalnih struktura stanovništva na osnovi najnovijih podataka otkriva aktualne demografske procese, razvojni potencijal stanovništva te omogućuje predviđanje njegovog budućeg razvoja. Važnost daljnjeg demografskog i društveno-gospodarskog razvoja uvjetuje i razmatranje demografskih resursa. Njihovim određivanjem nastaje baza za usporedbu demografskih obilježja i potencijala te razine obrazovanosti (Nejašmić i dr., 2009) Grada Samobora s drugim jedinicama lokalne samouprave Zagrebačke županije, dok na naseljskoj razini ukazuje na unutargradske razlike.

1.3. Prostorni i vremenski okvir istraživanja

Prostorni okvir istraživanja teritorijalni je obuhvat Grada Samobora iz 2011. godine, unutar kojega je 78 naselja (sl. 1). Težište je rada razdoblje dvaju posljednjih popisa stanovništva, 2001. i 2011. godina. Ipak, prilikom analize dinamičnih sastavnica kretanja stanovništva, potrebno je bilo u obzir uzeti i nešto širi vremenski okvir, odnosno razdoblje od prvog popisa nakon Drugog svjetskog rata (popis 1948. godine). Time je omogućeno objašnjenje utjecaja razvojnih procesa na demografska kretanja Grada Samobora kroz drugu polovicu 20. stoljeća, a konačno i na današnje značajke stanovništva i njegov razmještaj.

Sl. 1. Teritorijalna organizacija Grada Samobora, 2011. godina

Izvor: Središnji registar prostornih jedinica; DGU

1.4. Metodološke napomene

Uz analizu relevantne literature, u radu su statistički obrađeni podaci o stanovništvu čiji su izvor popisi stanovništva od 1948. do 2011. godine te vitalna statistika. Iz tih izvora proizašle su tematske karte i drugi grafički prikazi kao sredstvo za uočavanje prostornih zakonitosti, odnosno daljnju analizu. Statistička obrada podataka provedena je u programu Microsoft Office (sastavnica Excel 2007), dok su tematske karte izrađene u programu ArcGIS 10.3.1 tvrtke ESRI.

Podaci iz popisa stanovništva svedeni su na upravno-teritorijalni ustroj Grada Samobora 2011. godine. Pri analizi ranijih demografskih kretanja, od 1948. godine, obuhvaćena su stoga samo naselja koja odgovaraju današnjem teritorijalnom obuhvatu.

Česte promjene popisne metodologije rezultirale su nemogućnošću potpune usporedbe podataka popisa stanovništva. Podaci popisa 2001. i 2011 . godine temeljeni su na konceptu uobičajenog mjesta stanovanja, no javljaju se određene razlike u statističkoj definiciji ukupnog stanovništva. Godine 2001. kao temeljni kriterij za uključivanje/isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva uvedeno je razdoblje od jedne godine i dulje. Time su, između ostalog, u ukupno stanovništvo uključene osobe odsutne godinu dana i dulje, a koje su se u mjesto stanovanja vraćale periodički (sezonski ili mjesečno). Te osobe popisom 2011. godine nisu uključene u ukupno stanovništvo, dok je istovremeno uveden novi kriterij – namjera odsutnosti, odnosno prisutnosti. Osim međusobno, popisi 2001. i 2011. godine nisu u potpunosti usporedivi niti s ranijim popisima stanovništva. Naime, nakon Drugog svjetskog rata (popisne godine 1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991.) podaci su prikupljani prema načelu stalnog stanovništva (*de iure*), bez obzira na eventualnu odsutnost iz prebivališta. Metodološke promjene obuhvatile su i vitalnu statistiku te su do 1997. godine podaci za rođene i umrle po naseljima iskazivani prema prebivalištu (za rođene na temelju prebivališta majke) (*de iure*), a od 1998. prema uobičajenom boravištu (*de facto*). Kako 1998. godine prestaje evidencija rođenih i umrlih u inozemstvu, prilikom analize prirodnog kretanja stanovništva Grada Samobora i za ranije godine u obzir je uzeto samo stanovništvo u zemlji.

Prilikom izrade koropletnih karata na naseljskoj razini (sl. 12 i sl. 14) iako stariji, zbog svoje potpunosti, ipak su korišteni podaci iz 2001. godine. Dio podataka iz 2011. godine zaštićeni su kako ne bi došlo do prepoznavanja izvještajne jedinice (fizičke ili pravne osobe).[1] Najprije se to odnosi na naselja manje demografske mase, a s obzirom na to da je analiza na razini naselja, ona postaje nepotpuna. Za naselja veće demografske mase podaci iz 2011. ponegdje su uzeti kao nadopuna podacima vizualiziranima ranije navedenim tematskim kartama. Iznimka je izračun indeksa demografskih resursa naselja Grada Samobora za 2011. godinu za potrebe kojega je nužno raspolagati, između ostaloga, podacima o broju studenata na naseljskoj razini pa su za sva naselja preuzeti podaci iz tablice "Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu, popis 2011".[2]

Za potrebe pojedinih segmenata rada, primjerice analize ukupnog kretanja stanovništva od 1948. do 2011. godine, naselja Grada Samobora grupirana su u skupine: a) žumberački prostor ili središnji ravnjak (17 naselja), b) prostor Samoborskog gorja ili samoborsko zaleđe (26 naselja), c) sjeveroistočni prostor Grada Samobora (18 naselja), d) jugoistočni prostor Grada Samobora (16 naselja) te e) naselje Samobor (prilog 1). Formiranje skupina naselja a) i b) temeljeno je na literaturi (Crkvenčić, 1959; Klemenčić, 1990), dok su skupine c) i d) nastale podjelom preostalih naselja uslijed položaj unutar Grada Samobora, a u odnosu na naselje Samobor. Takva podjela uporište ima u zajedničkim fizičko-geografskim obilježjima naselja unutar pojedine skupine te specifičnostima historijsko-geografskog razvoja, a njome je dobivena relevantna baza za uspoređivanje određenih demografskih sastavnica Grada Samobora.

1.5. Dosadašnja istraživanja

O prostoru Grada Samobora napisan je znatan broj radova, prvenstveno povijesne tematike. U monografiji iz 1971. godine (ur. Šijan) prikazan je razvoj samoborskog kraja od samog postanka do 1971. godine. Osim što ukazuje na razvojne procese u prostoru, rad daje uvid u demografska kretanja samoborskog stanovništva u određenim razdobljima. Monografija iz 2011. godine (ur. Feletar) daje pregled cjelokupnog razvoja prostora današnjeg Grada Samobora. Jedno od poglavlja u radu, "Struktura i prostorni raspored stanovništva grada Samobora" (Feletar, 2011a), ukratko obrađuje demografsku

[1] Objašnjenje: Temeljem članka 59. Zakona o službenoj statistici (NN, br. 103/03., 75/09., 59/12. i 12/13.) "...statistički podaci o fizičkim ili pravnim osobama, ukoliko se oni izravno ili neizravno mogu dovesti u vezu s fizičkom ili pravnom osobom, statistički su povjerljivi i predstavljaju službenu tajnu".

[2] Većina naselja manje mase, ujedno zaštićenih podataka, u izračunu indeksa demografskih resursa ionako je automatski pripalo najnepovoljnijem tipu F (više o izračunu demografskih resursa u poglavlju 6).

problematiku. Naglasak je na prirodnom kretanju stanovništva odabranih naselja za čiju analizu jesu preuzeti podaci iz matičnih knjiga krštenih, umrlih i vjenčanih te usporedbi podataka iz popisa 1971. i 2001. godine (dobno-spolni sastav, struktura prema školovanosti, nacionalnom sastavu i vjeroispovijesti). Žuljić (1953) ukazuje na značaj geografskog položaja za stvaranja naselja Samobor te piše o Zagrebu i njegovoj okolici dio koje je samoborski prostor (1965). Crkvenčić (1959) analizira demografska kretanja žumberačkog prostora, kojemu pripada i 17 naselja Grada Samobora, kao odraz gospodarskih prilika kraja. Stiperski (1988) piše o utjecaju industrije na promjenu naseljenosti tadašnje općine Samobor, čime je vidljiv značaj nekadašnjih samoborskih naselja za gospodarski i demografski razvoj Grada Samobora.

Teorijska osnova rada jesu djela *Stanovništvo i razvoj* (Werheimer-Baletić, 1999) i *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima* (Nejašmić, 2005), dok je ključno djelo za određivanje demografskih resursa Grada Samobora *Demografski resursi Republike Hrvatske: Sintetični pokazatelji za županije, gradove i općine* (Nejašmić i dr., 2009).

1.6. Osnovne hipoteze

Polazne pretpostavke u istraživanju demografskih značajki i resursa Grada Samobora, temeljene na literaturi, jesu:

1. Grad Samobor prostor je izrazite populacijske polarizacije koja se u analiziranom širem vremenskom okviru produbljuje.

2. Od dinamičnih sastavnica stanovništva, konačna migracija imala je primaran utjecaj na oblikovanje demografske slike Grada Samobora.

3. Starenje stanovništva Grada Samobora postaje jedan od osnovnih ograničavajućih čimbenika njegovog razvoja.

4. Najslabije demografske resurse imaju naselja žumberačkog prostora kojima u dosadašnjim uvjetima razvoja prijeti izumiranje.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA GRADA SAMOBORA

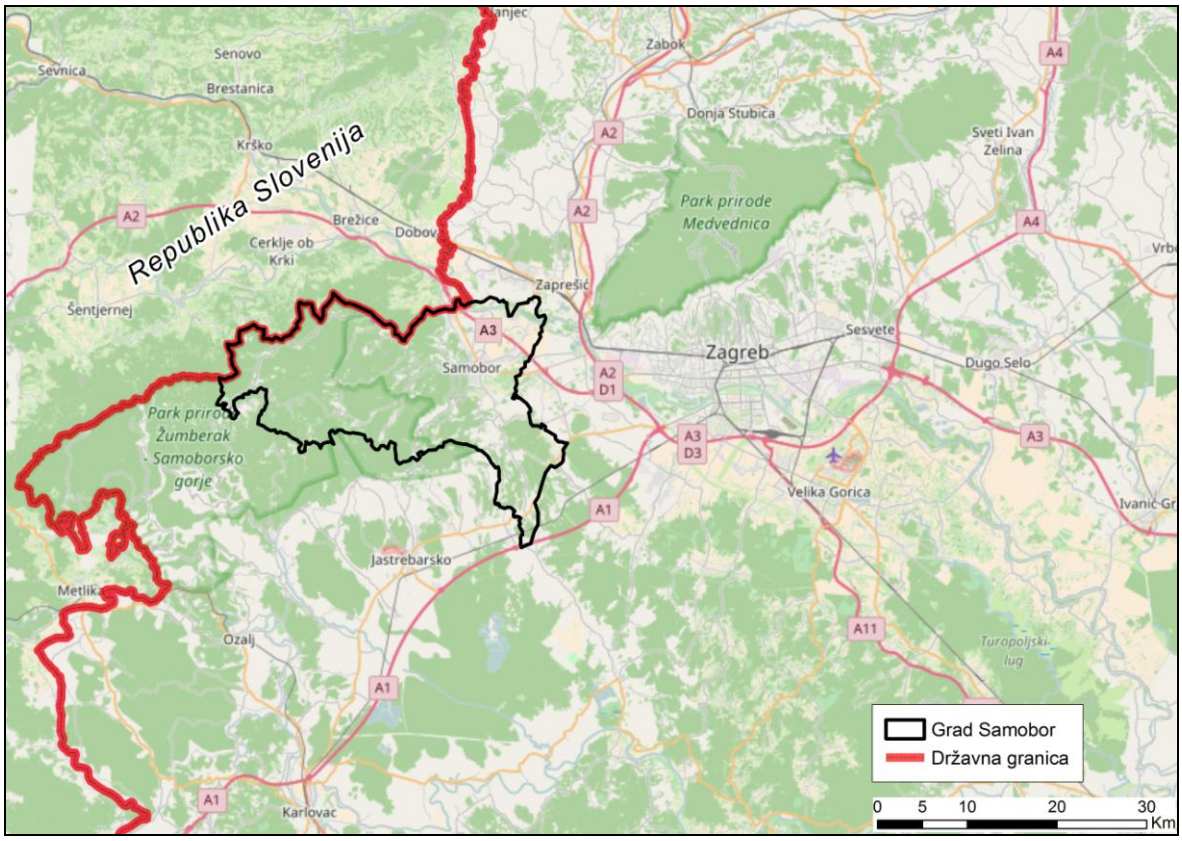
2.1. Geografski položaj

Grad Samobor zauzima 8,2% (250,8 km^2) ukupne površine Zagrebačke županije, čime je druga jedinica lokalne samouprave po veličini unutar iste, nakon Grada Velike Gorice. Omeđen je hrvatsko-slovenskom granicom na sjeveru, a općine/gradovi s kojima graniči, od sjeveroistoka u smjeru kazaljke na satu, jesu Brdovec, Zaprešić, Sveta Nedelja, Stupnik, Zagreb, Klinča Sela, Jastrebarsko, Krašić te Žumberak (sl. 2). Granični položaj dio je samoborske povijesti koji je ovisno o razdoblju imao različite implikacije na gospodarski i demografski napredak.

Prostor Grada Samobora na sutoku je utjecaja panonske i dinarske, ali i alpske prirodne regije. Značaj takvog kontaktnog položaja proizlazi iz različitosti prirodne osnove navedenih regija, a čiji je utjecaj, u sprezi s razinom društveno – gospodarskog napretka, rezultirao unutargradskim razlikama u razvojnom procesu. Primjerice, glavni čimbenik gospodarskog i demografskog razvoja naselja Rude bilo je rudno bogatstvo koje je iskorištavano sve do sredine 19. stoljeća kada zalihe ruda nestaju (Jelen, 1974), dok je u 20. stoljeću, zahvaljujući tehnološkom napretku, razvijena prometna mreža u peripanonskom prostoru Grada što je bio jedan od čimbenika veće koncentracije stanovništva. No, postoje i suprotni primjeri poput slabo razvijene prometne mreže na prostoru dinarske regije što je danas jedan od temeljnih faktora depopulacije tog prostora.

U kontekstu razvoja Grada Samobora valja izdvojiti geografsko-prometni položaj i blizinu Grada Zagreba (20 km udaljenosti). Jedna od prekretnica u funkcionalnom značenju dvaju gradova povezivanje je Zagreba sa Siskom i Zidanim Mostom putem željezničke pruge 1862. godine. Središnje naselje Samobor time je izgubilo prometnu funkciju koja je bila temeljni faktor njegova značenja i razvoja (Žuljić, 1953). Veza sa Zidanim Mostom omogućila je Zagrebu komunikaciju željeznicom s Trstom i Bečom, a ubrzo je postao središnji grad u daljnjem razvoju hrvatske željezničke mreže gdje je od posebnog značaja bilo povezivanje s Karlovcem 1865., odnosno Rijekom 1873. godine (Jelen, 1974). U uvjetima prometne marginalizacije Samobor je počeo nazadovati (Žeželj, 1971) te je za gospodarski napredak od velike važnosti bilo izgraditi prugu kojom će i samoborski kraj biti povezan sa Zagrebom. Tako je godine 1901. otvorena za promet uskotračna pruga za prometno povezivanje Samobora i Zagreba, a sredinom 20. stoljeća

pruga je produžena do Bregane u svrhu potreba Vojne tvornice (Lajnert, 2014).[3] Uslijed nedostatka financijskih sredstava za ulaganja u infrastrukturu i unaprjeđenje postojećih objekata te sve jače konkurencije cestovnog prometa, promet na pruzi ukinut je 1979. godine. Zbog toga je za samoborski kraj danas posebno važna razvijenost cestovne mreže. Granični položaj ostavio je Grad Samobor gotovo u potpunosti izvan mreže prometnica najvišeg ranga. Sjeveroistočnim prostorom Grada prolazi dionica autoceste A3 (Bregana – Zagreb – Slavonski Brod – Lipovac) u dužini od 7 km, dok krajnjim jugoistočnim prolazi dionica autoceste A1 (Zagreb – Split – Dubrovnik) u dužini od 0,5 km. Ipak, za razvoj naselja važnije su prometnice nižeg ranga, odnosno njihova međusobna povezanost te povezanost sa Samoborom kao središnjim naseljem. Upravo nedostatna povezanost kao i stanje cestovne infrastrukture neki su od glavnih razloga depopulacije gorskog prostora.

Sl. 2. Geografsko- prometni položaj Grada Samobora

Izvor: OpenStreetMap, www.openstreetmap.org (17.8.2017.)

[3] "Željeznica Zagreb-Bregana bila je neophodno potrebna u komunalnom smislu, pa su se kapaciteti za prijevoz putnika morali obnoviti a željeznica modernizirati bez obzira na stupanj isplativosti. Prestankom rada te željeznice bio bi paraliziran ili u velikoj mjeri otežan rad velikog broja privrednih poduzeća, a deseci tisuća građana ostali bi bez mogućnosti privređivanja" (Lajnert, 2014, 72).

2.2. Fizičko-geografska obilježja

Prostor Grada Samobora u geomorfološkom je smislu dio makrogeomorfološke regije gorsko-zavalskog područja sjeverozapadne Hrvatske (Bognar, 2001). Na toj razini izdvaja se pet mezogeomorfoloških regija, a samoborski prostor dio je gorskog masiva Žumberačke gore s jugoistočnom predgorskom stepenicom. Ta mezogeomorfološka cjelina raščlanjena je na manje geomorfološke jedinice – subgeomorfološke regije. Zapadni i srednji prostor Grada Samobora pripadaju subgeomorfološkoj regiji gorskog masiva Žumberačke gore. Žumberačka gora gromadni je sredogorski masiv kompleksne geološke građe i litološkog sastava čija heterogena svojstva proizlaze iz složenosti tektonske strukture (Dujmović, 2007). Glavne tektonske jedinice jesu autohton, građen od stijena stvaranih u intervalu od srednjeg perma do paleogena te Žumberačko-medvednička navlaka, građena od sedimenata trijasa, jure i krede navučenih na istočni dio žumberačkog autohtona u savskoj orogenetskoj fazi (Šikić i dr., 1979). Inicijalni oblik navlake izgubljen je zbog djelovanja endogenih i egzogenih procesa. Na prostoru Žumberačke gore moguće je diferencirati dva područja međusobno odvojena dolinama Bregane i Drage Volavčice – središnji ravnjak (Žumberak u užem smislu) i samoborsko zaleđe koje odgovara pojmu Samoborsko gorje (Crkvenčić, 1959). Zapadni žumberački prostor veće je kontinuirano krško područje (mali broj površinskih tokova uslijed otjecanja vode, krški reljefni oblici poput ponikava i suhih dolina). S druge strane, Samoborsko je gorje oblikovano ponajprije padinskim i fluvijalnim procesima koji su uvjetovali nastanak relativno guste dolinske mreže, a krški i fluviokrški procesi ograničeni su na manja područja (Buzjak, 2011). Najrasprostranjeniji padinski procesi u Samoborskom gorju jesu klizišta (Dujmović, 2011), čija sanacija zahtijeva značajna novčana ulaganja. Na Samoborsko gorje vezana je jugoistočna predgorska stepenica, subgeomofološka regija koja obuhvaća jugoistočni dio Grada Samobora. Sjeveroistočni dio Grada obuhvaća subgeomorfološka regija samoborska zavala s nizinom Save, potolina nastala tonjenjem mlađe pleistocenske terase uz rasjed smjera SI-JZ, ispunjena nanosima Save i pritoka sa Samoborskog gorja (Dujmović, 2007). Zbog zaravnjenosti, naseljima tog prostora (Vrbovec Samoborski, Medsave, Savršćak, Celine Samoborske, Samoborski Otok) u vrijeme intenzivnih padalina prijete savske poplave što uvjetuje ulaganja u izgradnju zaštitnih nasipa i ostale mjere regulacije vodotoka. Poznata su i izlijevanja Bregane, što ugrožava dio stanovništva Bregane i Grdanjaca, vodotoka Konščice u Svetom Martinu pod Okićem te Gradne, vodotoka bujičnog karaktera koji teče kroz naselje Samobor. U reviziji *Procjena ugroženosti*

stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša za područje Zagrebačke županije (2014) dan je podatak o ugroženosti 1 630 stanovnika navedenih naselja poplavama.

Grad Samobor kao dio kontinentalne Hrvatske ima umjerenu kontinentalnu klimu pod utjecajem izmjena sezonskih akcijskih centara tlaka. Pri tome kao klimatski modifikatori djeluju velike vodene mase Atlantika i Sredozemnog mora, konkavni (Panonska zavala) i konveksni (Dinaridi, Alpe te lokalno Žumberačka gora) oblici reljefa te nadpolovična pokrivenost Grada Samobora šumskim površinama. Najhladniji mjesec je siječanj sa srednjom temperaturom -0,7°C, a najtopliji srpanj s 20,4°C (Sijerković, 2011). Nizinski prostor ljeti se jače zagrijava od gorskog, dok su zimske razlike manje izražene, što rezultira većim stupnjem kontinentalnosti istočnog dijela Grada. Prosječna godišnja količina padalina iznosi 1 070 mm (Sijerković, 2011), što je veća vrijednost u odnosu na okolne gradove, ponajprije zbog orografskog efekta Žumberačke gore uslijed kojega prosječna godišnja količina padalina u pravilu raste od istoka prema zapadu. Visinski odnosi, od gotovo potpune zaravnjenosti sjeveroistočnog prostora Grada do zapadnog gorskog prostora dezintegriranog višim morfostrukturama (blokovima) (Buzjak, 2011), rezultiraju unutargradskim razlikama u intenzitetu klimatskih elemenata.

Zapadni prostor Grada Samobora dio je parka prirode Žumberak-Samoborsko gorje, proglašenog 1999. godine. Vrijednosti parka proizlaze ne samo iz atraktivnosti prirodne osnove, već i ljudskog djelovanja.

2.3. Historijsko-geografska obilježja

Naseljenost na prostoru današnjeg Grada Samobora datira u prapovijest i vezana je primarno za uzvišenja Žumberačke gore. Dokaz tomu arheološko je nalazište u naselju Budinjak iz razdoblja od 10. do 6. st. prije Krista (Turk i dr., 2015). Vrednovanje reljefno viših predjela bilo je strateške prirode s obzirom na to da su isti zaštićeniji i teže dostupni od nizinskih.

Teritorijalnim širenjem Rimskog Carstva (tada Rimske Republike) prostor Grada Samobora dospio je pod rimsku vlast, isprva obilježenu mirnim razdobljem. Ostaci materijalne kulture Rimljana pronađeni su na području današnjeg naselja Samobor, naselja u blizini Save te na Žumberku (Želle, 2011). Za širenje rimskog utjecaja na sjeveroistoku Grada Samobora od velikog značaja bila je antička cesta koja je prolazila dolinom Save

povezujući Ljubljanu i Sisak. Ipak, najbrojniji nalazi pronađeni su u gorskome dijelu samoborskog prostora čije su lokacijske prednosti bile posebno istaknute u vrijeme nestabilnosti Rimskoga Carstva. Prvi pouzdani dokaz naseljenosti Žumberka otkriće je rimske nekropole kod Gornje Vasi u prvome stoljeću (Klemenčić, 1990).

U srednjovjekovnom razdoblju postojala su na prostoru današnjeg Grada Samobora tri kraljevska i plemićka grada – Okić, Lipovec i Samobor, u čijoj je neposrednoj blizini bilo trgovište. Poveljom ugarsko-hrvatskog kralja Bele IV. 1242. godine trgovište je dobilo posebne ovlasti. Iako su stanovnici trgovišta bili dužni plaćati kralju porez na pravo trgovanja, uživali su svjetovnu i crkvenu neovisnost (Dular-Cuculić, 1991). No, razvoj trgovišta često su kočili gospodari staroga grada Samobora koji su inicirali brojne svađe i sukobe u pokušajima oduzimanja prava njegovim stanovnicima (Razum, 2011).

U 16. stoljeću prostor današnjeg Grada Samobora obuhvaćao je tri vlastelinstva – Samoborsko, Okićko i Jastrebarsko te dio prostora Vojne krajine (Petrić, 2011). Samoborsko trgovište bilo je smješteno unutar Samoborskog vlastelinstva i činilo je oko polovice njegovog ukupnog stanovništva. Gospodarski razvoj trgovišta bio je otežan uslijed stalnih sukoba s vlastelinima, povremenih napada Turaka te pojava bolesti i gladi koji su utjecali i na razvoj vlastelinstava. U okolnostima turske opasnosti stvorena je Vojna krajina dio koje je bilo žumberačko područje.[4] Žumberak su ubrzo (1530. godine) naselili Vlasi ili uskoci koji su, za razliku od vojničkog stanovništva drugih kapetanija, imali povlastice. Tako je u novim prilikama na području Žumberka uz staro ratarsko živjelo i pokretno ratarsko-stočarsko stanovništvo s određenim pravima, a već u drugoj polovici 16. stoljeća javio se problem prenaseljenosti (Klemenčić, 1990). Početkom 18. stoljeća uvedeni su porezi i uskraćena su ranija prava krajišnika što je dovelo do iseljavanja, a zbog svojeg izdvojenog položaja unutar Vojne krajine razvojni procesi ostavili su žumberački prostor po strani. S druge strane, naselje je Samobor u uvjetima turske defanzive i gospodarskog razvoja, potaknutog bečkom politikom merkantilizma i reformama Josipa II., počelo u 18. stoljeću privlačiti rudarske i obrtničke obitelji sa zapada (iz Kranjske, Štajerske i Koruške), ali i domaće stanovništvo (Luetić, 2004).

[4] Vojna krajina obuhvaćala je prostor 17 naselja današnjeg Grada Samobora: Bratelji, Brezovac Žumberački, Budinjak, Cerovica, Dane, Golubići, Gornja Vas, Kravljak, Novo Selo Žumberačko, Osredek Žumberački, Osunja, Poklek, Selce Žumberačko, Sječevac, Stojdraga, Šimraki i Tisovac Žumberački (Klemenčić, 1990).

Širenjem Francuskog Carstva osnivane su ilirske pokrajine, a rijeka Sava bila je granica između Austrijskog i Francuskog Carstva. Današnje samoborsko područje u sastav ilirskih pokrajina ušlo je 1809. godine. Zbog poraza od Rusije francuska vlast trajala je kratko, do 1813. godine, a imala je dvojak utjecaj na gospodarski razvoj samoborskog prostora. S jedne strane Francuzi su doprinijeli unaprjeđenju infrastrukture – izgradili su cestu Samobor-Sveta Nedelja te su osnovali poštu i uspostavili vezu poštanskom kočijom s Ljubljanom i Kostajnicom (Žeželj, 1971), ali nakon Napoleonovih ratova nastupile su nestašica, glad, bolesti i dr. (Holjevac, 2011). Kroz 19. stoljeće najviše je stanovnika samoborskog prostora živjelo od poljoprivrede, a za život Samoboraca važan je bio i obrt. Porast broja stanovnika u drugoj polovici 19. stoljeća bio je brži od gospodarskog i društvenog razvoja (Holjevac, 2011). No, krajem 19. stoljeća područje središnjeg ravnjaka zahvatilo je jako iseljavanje, jače nego naseljeniji i ekonomski nestabilniji prostor Samoborskog gorja (Crkvenčić, 1959). Jedan od osnovnih uzroka iseljavanja nekadašnja je pripadnost Vojnoj krajini, do čijeg je razgraničenja 1873. godine graničarsko stanovništvo imalo različite privilegije, a u novim uvjetima okosnica života postala im je zemlja.

Neposredno pred Prvi svjetski rat gospodarstvo prostora današnjeg Grada Samobora bilo je prije svega vezano uz obrt, trgovinu i poljoprivredu te turizam kao noviji mogući agens razvoja (Vojak, 2011). Rat koji je uslijedio utjecao je na gotovo sve strukture života, a samim time i na smanjenje broja stanovnika 1921. godine u odnosu na popis 1910.[5] U periodu do Drugog svjetskog rata izmjenjivala su se gospodarski povoljna razdoblja s godinama političke i ekonomske krize. Vrlo teške bile su 1930-te godine kada je krizom posebno pogođena bila poljoprivreda (Žeželj, 1971), a kulminacija općih nepovoljnih zbivanja bio je početak Drugog svjetskog rata u kojemu je Samobor bio važno vojno uporište u obrani Zagreba i okolice (Vojak, 2011). Otežavajući čimbenik gospodarskog i populacijskog rasta samoborskog prostora bila je blizina Zagreba koji je u međuratnom razdoblju postao vodeći gospodarski centar privlačan za imigraciju, s najviše doseljenih od 1921. do 1931. godine. Rezultat toga bilo je "gušenje" razvoja lokalnih središta (Žuljić, 1965). Glavna grana zagrebačkog gospodarstva bila je industrija koja je svoj utjecaj širila u okolicu. Velike promjene nastupile su i na prostoru današnjeg Grada Samobora – naselje Samobor od sredine 20. stoljeća doživljava urbanu ekspanziju uz

[5] Međupopisno razdoblje 1910.-1921. posljednje je u kojemu je zabilježen pad broja stanovnika prostora suvremenog Grada Samobora.

velika ulaganja u industriju, dok se istovremeno u ruralnim naseljima razvijaju procesi deagrarizacije i deruralizacije.

1980-ih uslijedio je proces prestrukturiranja gospodarstva, a sekundarni je sektor počeo zaostajati uz istodobni rast tercijarnog. Unatoč tome i danas je industrija najznačajnija djelatnost samoborskog gospodarstva koja zapošljava najveći dio stanovništva. Značaj poljoprivrede kao glavnog izvora prihoda od polovice 20. stoljeća kontinuirano se smanjuje.

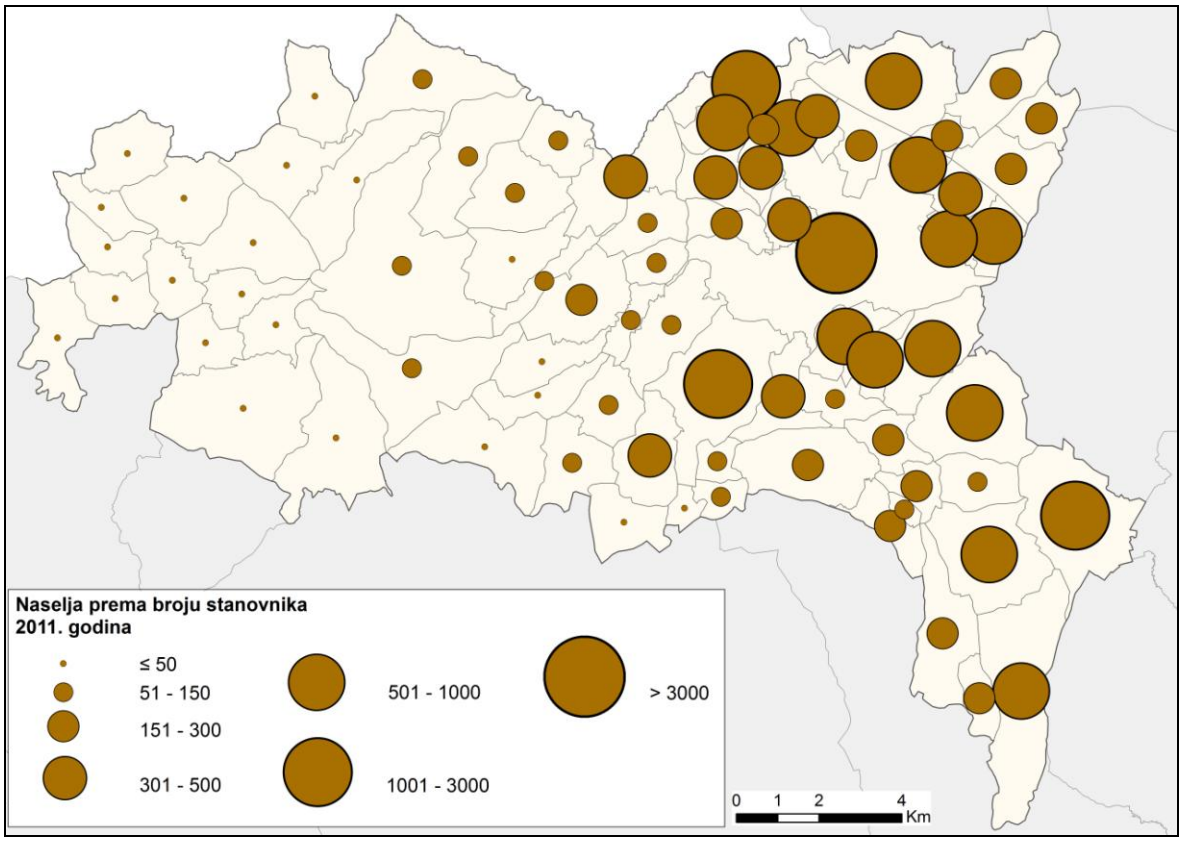
Naposljetku, potrebno je spomenuti i ratno razdoblje 1990-ih godina na prostoru Grada Samobora. U naselju Samobor od strateškog značaja bila je vojarna, oslobođena od okupacije 10. listopada 1991. godine.[6] Vojarna je bila smještena i u obližnjem Kerestincu, a krajem 1991. i predana Hrvatskoj. Grad Samobor, zajedno s Gradom Sveta Nedelja, imao je važnu ulogu u primitku značajnog broja izbjeglica i prognanika iz ratom najzahvaćenijih područja Hrvatske (Ragužz, 2011).

[6] Danas je vojarna primjer dobre funkcionalne prenamjene prostora. U prostorima vojarne smješten je dječji vrtić, Policijska postaja, Javna vatrogasna postrojba, višenamjenski Centar za mlade, trgovačka društva u vlasništvu Grada Samobora, kao i udruge građana (URL 1).

3. BROJ I RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA GRADA SAMOBORA

Prostorni razmještaj stanovništva rezultat je niza čimbenika koji se prožimaju kroz vrijeme. Prije svega, uvjetovan je prirodnom osnovom, historijsko-geografskim razvojem te strukturnim i dinamičkim obilježjima stanovništva.

Grad Samobor je, nakon Grada Velike Gorice, brojem stanovnika najveća jedinica lokalne samouprave u Zagrebačkoj županiji te je s 37 633 stanovnika 2011. godine činio 11,8% ukupne populacije iste. Raspon varijacije broja stanovnika između središnjeg naselja Samobora (15 956 stanovnika) kao najvećeg te Selca Žumberačkog i Tisovca Žumberačkog (4 stanovnika) kao najmanjih naselja iznosio je 2011. godine 15 952 stanovnika, a između Bregane kao drugog najvećeg naselja (2 440 stanovnika) i Samobora čak 13 516. Prosječna veličina naselja Grada Samobora tada je iznosila 482 stanovnika, odnosno 281 stanovnik ako se izuzme naselje Samobor. Ipak, nešto je bolji pokazatelj demografske veličine naselja medijan na kojega ekstremne vrijednosti nemaju utjecaja. Za prostor Grada Samobora medijan je 2011. godine iznosio 135 stanovnika, što znači da je broj stanovnika u polovici naselja iznosio manje, a u polovici više od tog broja.

Sl. 3. Naselja Grada Samobora prema broju stanovnika 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Gotovo trećina naselja (22 naselja) pripada skupini izrazito malih naselja (do 50 stanovnika) kojima prijeti izumiranje, a njihov udio u ukupnom stanovništvu Samobora prema popisu 2011. iznosi 1,2% (tab. 1). Smještena su u zapadom dijelu Grada Samobora, primarno na prostoru središnjeg ravnjaka (sl. 3). Njihova glavna obilježja jesu procesi intenzivne depopulacije i starenja stanovništva koji se s vremenom produbljuju, a uslijed čega je i ekonomska aktivnost na vrlo niskoj razini. Većina tih naselja vrhunac naseljenosti doživjela je u prvoj polovici 20. stoljeća. Nešto veća naselja, od 51 do 150 stanovnika (18 naselja) čine 4,4% populacije Grada Samobora, a većinom jesu dio prostora Samoborskog gorja. Karakteriziraju ih negativni demografski trendovi kroz duže vremensko razdoblje. U naseljima veličine 151-300 (14 naselja) i 301-500 stanovnika (8 naselja) živi 17,1% ukupnog stanovništva. Negativna demografska obilježja nisu izražena kao u naseljima do 150 stanovnika, a četiri naselja pokazuju kontinuirani porast broja stanovnika u posljednjih pola stoljeća.[7] Nešto više od petine ukupnog stanovništva Grada živi u naseljima veličine 501-1 000 stanovnika od kojih je devet (od ukupnih 12) zabilježilo maksimum naseljenosti 2011. godine.[8] Posljedica je to blizine naselja Samobor te povoljnog geografsko-prometnog položaja u odnosu na navedeno naselje i Zagreb, s odgovarajućom mrežom cestovnih prometnica koja omogućava dnevne migracije. Naselja koja su 2011. godine imala više od 1 000 stanovnika jesu Rude (1 131 stanovnik), Rakov Potok (1 134 stanovnika), Bregana (2 440 stanovnika) te Samobor (15 733 stanovnika). Razvoj Ruda usko je vezan uz rudarsku djelatnost. Kao važan centar rudarstva u prošlosti naselje je demografski prosperiralo, a zatvaranje rudnika svoj odraz pronašlo je u demografskom slabljenju. Najveći broj stanovnika zabilježen je 1910. godine (1 481 stanovnik) pa je današnja demografska slika Ruda zapravo posljedica depopulacije. S druge strane, broj stanovnika Rakova Potoka u kontinuiranom je porastu od 1961. godine i njegov je maksimum naseljenosti zabilježen 2011. Razlog tomu iskorištavanje je lokacijske prednosti rubnog položaja unutar Samobora na dodiru s Gradom Zagrebom i dobre cestovne povezanosti za intenzivne dnevne migracije. Demografski razvoj naselja Bregana vezan je uz razdoblje ulaganja u industriju od sredine 20. stoljeća. Industrija je dala impuls

[7] Riječ je o naseljima Celine Samoborske, Mala Jazbina, Velika Jazbina i Vrhovčak, smještenima u neposrednoj blizini naselja Samobor.

[8] Riječ je o naseljima Domaslovec, Gradna, Hrastina Samoborska, Kladje, Lug Samoborski, Mala Rakovica, Molvice, Podvrh i Velika Rakovica.

općem razvoju naselja i djelovala kao poticajni čimbenik porasta broja stanovnika čiji je brojčani maksimum bio 2001. godine.

Tab. 1. Naselja Grada Samobora prema veličini i udjelu stanovništvu 2011. godine

Broj stanovnika	Naselja			Stanovništvo		
	Broj	Udio (%)	Kum. (%)	Broj	Udio (%)	Kum. (%)
≤ 50	22	28,2	28,2	432	1,2	1,2
51 - 150	18	23,1	51,3	1 638	4,4	5,6
151 - 300	14	17,9	69,2	3 477	9,2	14,8
301 - 500	8	10,3	79,5	2 982	7,9	22,7
501 - 1000	12	15,4	94,9	8 443	22,4	45,1
1001 - 3000	3	3,8	98,7	4 705	12,5	57,6
> 3000	1	1,3	100,0	15 956	42,4	100,0
Ukupno	**78**	**100,0**	**-**	**37 633**	**100,0**	**-**

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

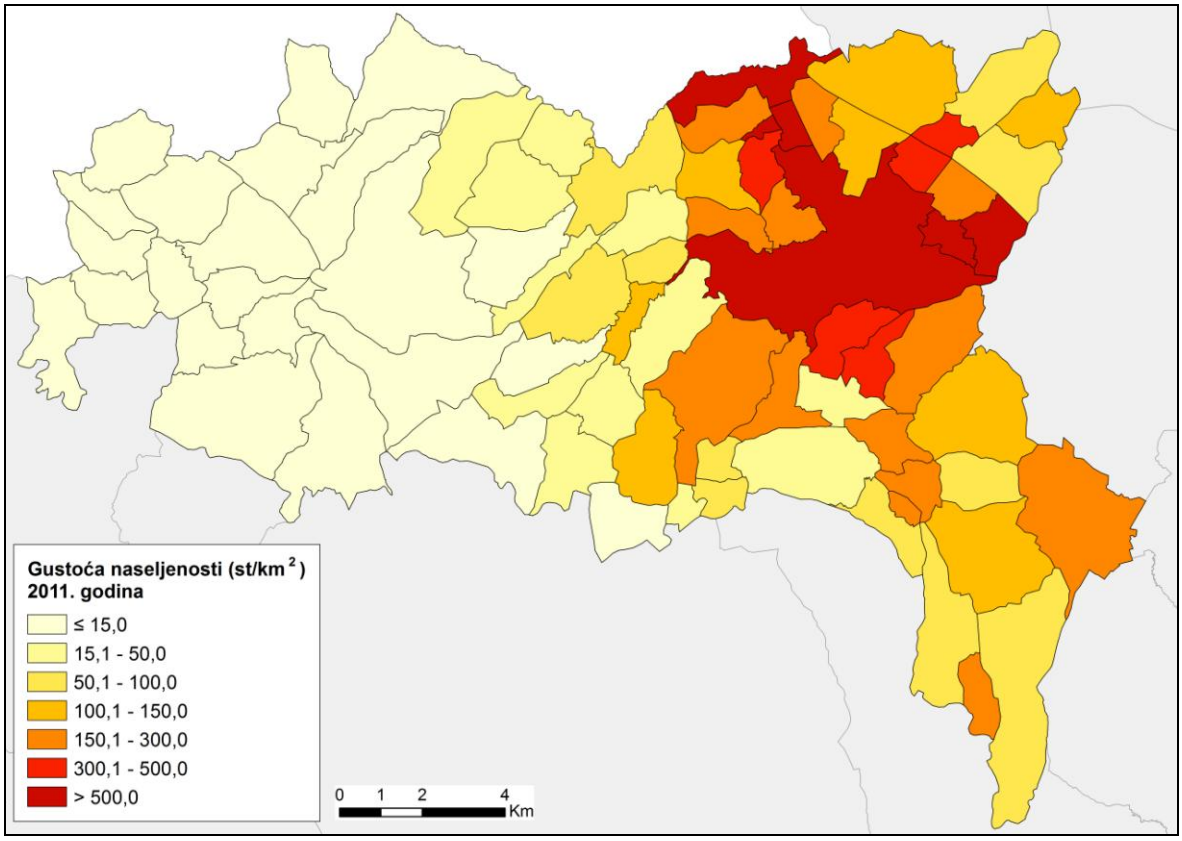
Naselje Samobor brojem stanovnika izdvaja se unutar Grada Samobora. U naselju je koncentrirano 42,4% ukupne populacije što ukazuje na izrazitu populacijsku polarizaciju samoborskog prostora. Grupacija naselja u razrede prema broju stanovnika ukazuje i na populacijsku polarizaciju između zapadnog i istočnog prostora Grada Samobora (sl. 3). Sva naselja s više od 500 stanovnika, u kojima živi 77,3% ukupnog stanovništva Grada, nalaze se u istočnom, reljefno nižem prostoru pogodnijem za život s razvijenijom cestovnom prometnom mrežom. Populacijska polarizacija stoga postoji na dvije razine: naselje Samobor – ostala naselja i zapadni prostor Grada – istočni prostor Grada.

3.2. Gustoća naseljenosti

Opća relativna gustoća naseljenosti samoborskog prostora (150,1 st/km^2) prema popisu 2011. bila je veća u odnosu na prostor Zagrebačke županije (103,8 st/km^2) i Republike Hrvatske (75,7 st/km^2). Ipak, gustoća naseljenosti Grada Samobora velikog je raspona vrijednost. Različitost geografskog položaja, prirodne osnove i historijsko-geografskog razvoja glavni su čimbenici nesrazmjera.

Polovi gustoće naseljenosti jesu naselja Selce Žumberačko (1,3 st/km^2) i Lug Samoborski (1392,4 st/km^2). U Selcu Žumberačkom na površini od 3,1 km^2 popisana su 2011. godine četiri stanovnika, a u Lugu Samoborskom, površine 0,7 km^2 981 stanovnik.

Selce Žumberačko reprezentativno je naselje žumberačkog prostora Grada Samobora gdje gustoća naseljenosti ne prelazi 15,0 st/km^2. Prijelazna zona prema istočnom dijelu Grada samoborsko je zaleđe u kojemu je gustoća naseljenosti ipak veća, s tendencijom rasta približavanjem naselju Samobor. Najveća gustoća naseljenosti u sjeveroistočnom je dijelu Grada u kojemu ponegdje, u naseljima manje površine, živi više od 500 stanovnika po četvornome kilometru (sl. 4).

Sl. 4. Gustoća naseljenosti Grada Samobora 2011. godine po naseljima

Izvori: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

4. KRETANJE STANOVNIŠTVA GRADA SAMOBORA

4.1. Ukupno (opće) kretanje stanovništva

Ukupno ili opće kretanje stanovništva podrazumijeva promjene u ukupnom broju stanovnika određenog prostora u određenom vremenu (Wertheimer-Baletić, 1999), nastale kao posljedica prirodnog i prostornog kretanja (konačne migracije). Ponekada tzv. vanjski čimbenici, poput ratova i prirodnih katastrofa, mijenjaju broj i sastav stanovništva, no njihov je utjecaj već sadržan u sastavnicama prirodnog i/ili prostornog kretanja (Nejašmić, 2005). Ukupno kretanje stanovništva utvrđuje se popisima stanovništva.

Za razumijevanje suvremenog tijeka kretanja stanovništva Grada Samobora potrebno je poznavati njegov demografski razvoj u prethodnim razdobljima kao i tadašnje društveno-gospodarske prilike. Zbog toga su za potrebe analize ukupnog kretanja stanovništva Grada Samobora u najnovijem razdoblju preispitana i demografska kretanja na prostoru njegovog suvremenog teritorijalnog obuhvata u vremenu nakon Drugog svjetskog rata. Kako analiza demografskog kretanja ne bi ostala tek na razini Grada, korištene su ranije definirane prostorne skupine koje obuhvaćaju samoborska naselja, a temelj su za unutargradsko uspoređivanje.

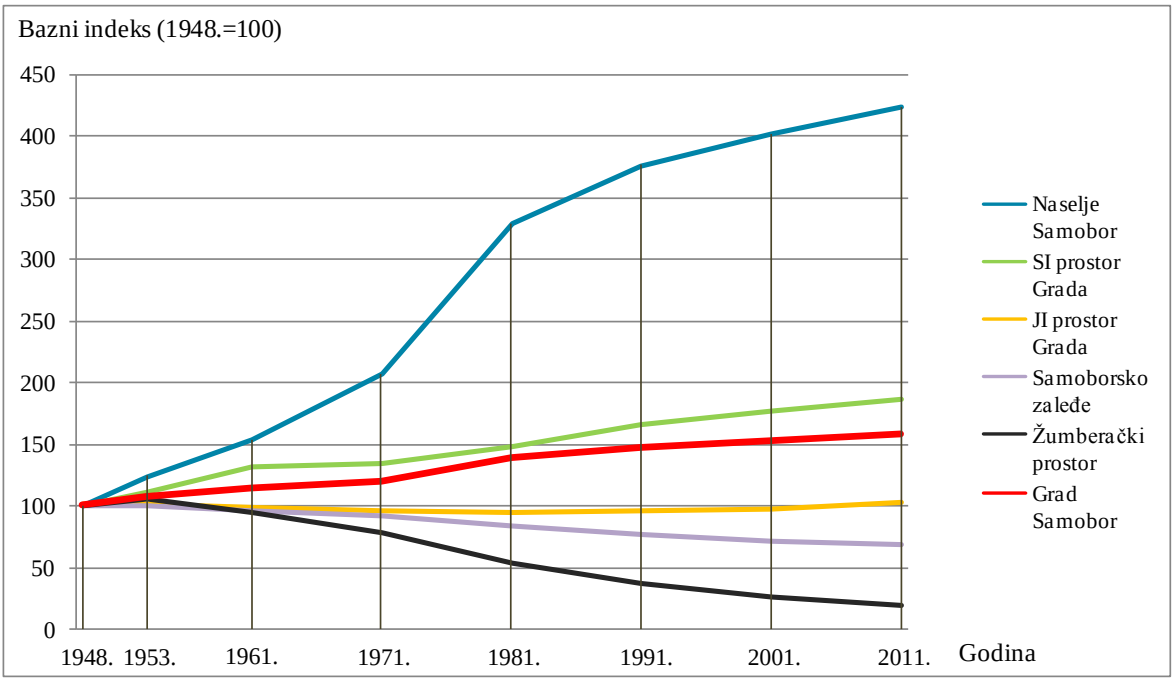
Od prve popisne godine nakon Drugog svjetskog rata, 1948., do posljednjeg popisa 2011. godine, broj stanovnika Grada Samobora kontinuirano je rastao te je povećan za 58,0%. (tab. 2, sl. 5) Najsnažniji rast zabilježen je u međupopisnom intervalu 1971.-1981., a iznosio je 15,5% s prosječnim godišnjim porastom od 1,44%. Razdoblje najvećeg porasta stanovništva u izravnoj je vezi s industrijalizacijom započetom nakon Drugog svjetskog rata, a koja sredinom 1960-ih značajno jača (Nejašmić, 1991.a). Samoborska industrija bila je locirana u naseljima Samobor i Bregana, ali i u dvije zone tadašnje općine Samobor – Kerestinec-Kalinovica i Novaki-Rakitje te manjoj lokaciji Brezje (Stiperski, 1988). Nove mogućnosti zapošljavanja i potreba za radnom snagom kroz dnevne su migracije djelovale na iseljavanje koje bi u uvjetima izostanka industrije poprimilo intenzivne razmjere, a istovremeno je dobiven bio i privlačan čimbenik doseljavanja radne snage i ostalog stanovništva. Najveći apsolutni porast broja stanovnika u razdoblju 1971.-1981. imalo je naselje Samobor (4 631 stanovnik; prosječno godišnje 4,59%) koje se u lokalno industrijsko središte razvilo zahvaljujući duljoj gospodarskoj tradiciji od ostalih naselja u okolici Zagreba (Žuljić, 1965) (prilog 2). Godine 1971. naselje je Samobor, sa 7 773 stanovnika, imalo više od 5 000 radnih mjesta, što je bila vrlo jaka privlačna sila za

doseljavanje novog stanovništva (Norŝić, 1971.) Naselje je rast, ali manjeg intenziteta, nastavilo i u narednim međupopisnim razdobljima. Osim naselja Samobor kontinuirani porast u promatranom razdoblju (1948.-2011.) bilježio je i sjeveroistočni prostor Grada Samobora s najintenzivnijim rastom 1953.-1961. (18,4%) (prilog 3). Upravo je tada zabilježen najjači populacijski rast demografski najvećeg naselja tog prostora Grada, Bregane (povećanje je iznosilo 96,1%). U odnosu na sjeveroistočni, jugoistočni prostor Grada Samobora od polovice 20. stoljeća bilježi izmjenjivanje razdoblja porasta s razdobljima pada broja stanovnika (prilog 4). Najveće međupopisno smanjenje populacije bilo je u intervalu 1961.-1971., relativne vrijednosti 3,6%, a glavni čimbenik pada bila je negativna prirodna promjena. S druge strane, najveće je povećanje bilo u međupopisnom razdoblju 2001.-2011. Čimbenik rasta povoljan je geoprometni položaj u odnosu na naselje Samobor i Grad Zagreb koji omogućuje dnevne migracije, ali i razvoj lokalnih gospodarskih aktivnosti. Samoborsko zaleđe od popisa 1953. godine bilježi kontinuirano smanjenje broja stanovnika (smanjenje 1953.-2011. iznosi 32,5%) (prilog 5). Sredinom 20. stoljeća stanovništvo tog prostora živjelo je u uvjetima velike agrarne i poljoprivredne gustoće (Crkvenčić, 1959) pa je nova gospodarska usmjerenost na razvoj industrije rezultirala depopulacijom. Jači intenzitet depopulacije od samoborskog zaleđa ima žumberački prostor. Nakon populacijskog rasta 1948.-1953. i ovo područje Grada Samobora bilježi kontinuirani pad broja stanovnika, a relativno smanjenje od 82,4% u razdoblju 1953.-2011. ukazuje na vrlo intenzivnu demografsku regresiju (prilog 6).

Tab. 2. Ukupno kretanje broja stanovnika Grada Samobora 1948.-2011.

Godina	**Broj stanovnika**	**Bazni indeks**	**Lančani indeks**	**Međupopisna promjena**	**Prosječna godišnja promjena**	**Stopa ukupne promjene**	**Stopa prosječne godišnje promjene**
	P	**Ib**	**Il**	**D**	**$\bar{R}$**	**r**	**$\bar{r}$**
1948.	23 821	100	-	-	-	-	-
1953.	25 451	106,8	106,8	1 630	326,0	6,8	1,32
1961.	27 103	113,8	106,5	1 652	206,5	6,5	0,79
1971.	28 469	119,5	105,0	1 366	136,6	5,0	0,49
1981.	32 887	138,1	115,5	4 418	441,8	15,5	1,44
1991.	35 017	147,0	106,5	2 130	213,0	6,5	0,63
2001.	36 206	152,0	103,4	1 189	118,9	3,4	0,33
2011.	37 633	158,0	103,9	1 427	142,7	3,9	0,39

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

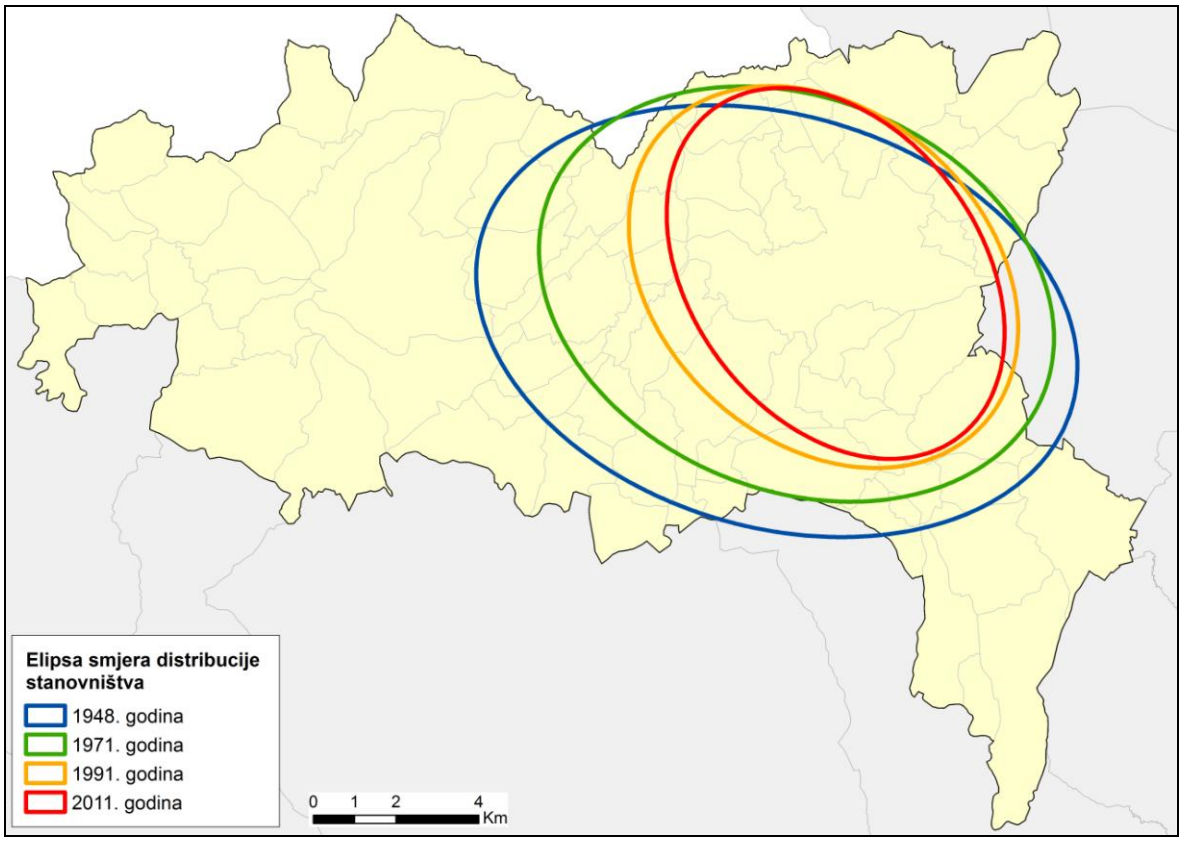

Sl. 5. Promjena broja stanovnika Grada Samobora (1948.=100)

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

U posljednjem međupopisnom razdoblju 2001.-2011. od 78 naselja Grada Samobora, 32 zabilježila su porast broja stanovnika, 43 smanjenje, a 3 stagnaciju. Unatoč prevlasti depopulacijskih naselja, stanovništvo Grada Samobora poraslo je s 36 206 na 37 633 stanovnika (prosječno godišnje 0,39%). Nositelj porasta samoborske populacije naselje je Samobor s naseljima u okolici čiji je maksimum naseljenosti zabilježen 2011. godine.[9] Zajedno čine jedinstvenu prostornu cjelinu, prometno dobro povezanu, koja uvjetuje pozitivna kretanja na razini Grada. Povoljan geografsko-prometni položaj u blizini Grada Zagreba daje dodatan impuls razvoju. Formiranje te cjeline kroz vrijeme, odnosno njezinu transformaciju u demografsko težište Grada Samobora, moguće je vizualizirati ponderiranom elipsom smjera distribucije stanovništva (sl. 6).

[9] Naselja u okolici Samobora s maksimom naseljenosti 2011. jesu: Celine Samoborske, Domaslovec, Dubrava Samoborska, Gradna, Hrastina Samoborska, Kladje, Lug Samoborski, Mala Jazbina, Mala Rakovica, Molvice, Podvrh, Rakov Potok, Savršćak, Velika Jazbina, Velika Rakovica, Vrhovčak.

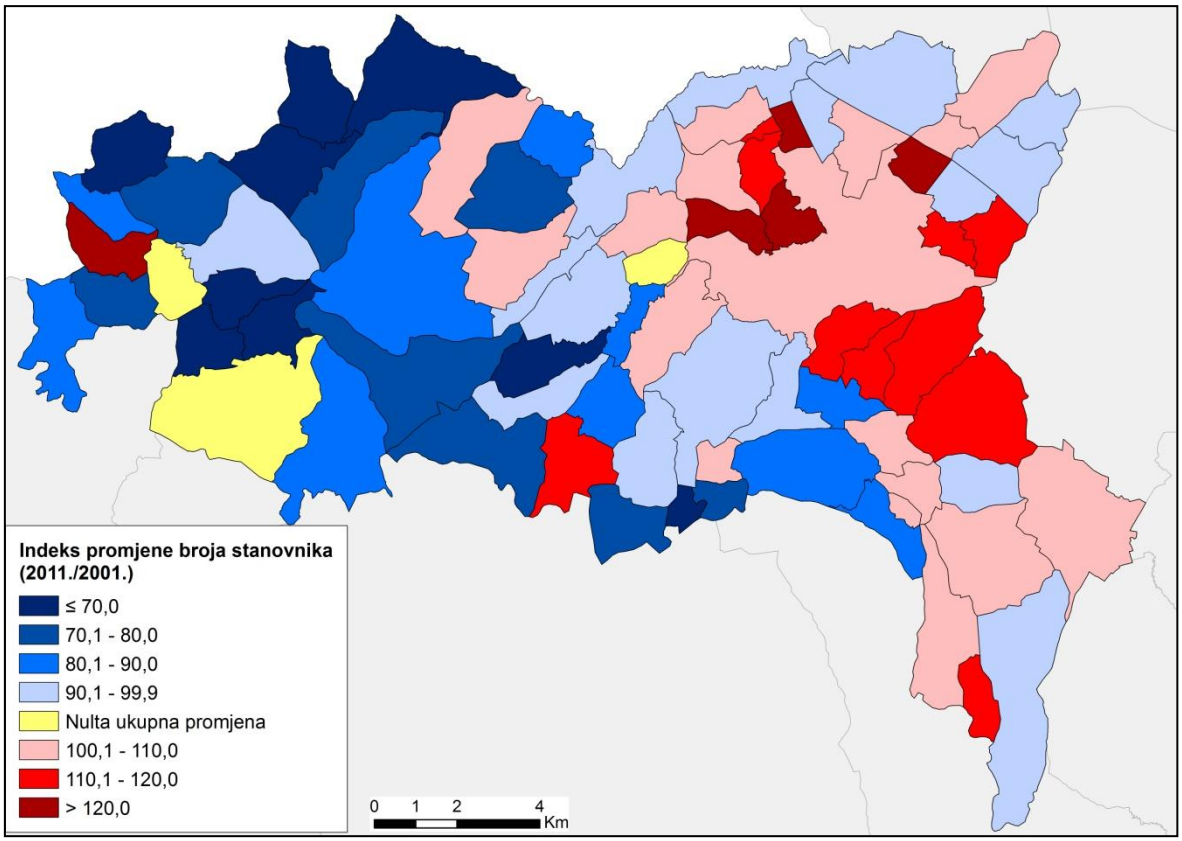

Sl. 6. Promjena elipse smjera distribucije stanovništva Grada Samobora od 1948. do 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Porast broja stanovnika zabilježen je i u nekim od naselja male demografske mase u kojima relativni pokazatelji ukupnog kretanja stanovništva i kroz najmanje promjene dinamičkih sastavnica (nataliteta, mortaliteta i migracija) mogu iskriviti stvarnu demografsku sliku prostora. Vidljivo je to u naseljima zapadnog dijela Grada Samobora koja su, nakon dugogodišnje depopulacije, doživjela stagnaciju ili porast stanovništva.[10] Upravo naselja žumberačkog prostora predstavljaju polove vrijednosti indeksa ukupne promjene stanovništva. S jedne strane vrijednost tog indeksa za naselje Šimraki iznosila je 55,6, a za naselje Osredek Žumberački 129,4 (sl. 7).

[10] U naseljima Bratelji, Golubići, Osredak Žumberački i Višnjevac Podvrški apsolutne vrijednosti mortaliteta prelaze vrijednosti nataliteta, a ukupno kretanje stanovništva ukazuje na stagnaciju ili povećanje. Riječ je stoga o mehaničkom priljevu stanovništva.

Sl. 7. Indeks ukupne promjene broja stanovnika po naseljima Grada Samobora, 2001.-2011.

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Problem za budući demografski, a time i sveukupni, razvoj Grada Samobora postojanje je velikog broja depopulacijskih naselja i iznimno slaba demografska osnova naselja zapadnog, a posebno žumberačkog, prostora Grada (sl. 3).

4.2. Prirodno kretanje stanovništva

Temelj prirodnog kretanja stanovništva biološki su procesi (rađanje i umiranje). Na razinu rađanja i umiranja utječu gospodarski, društveni, kulturni, psihološki i drugi čimbenici kroz niz mjera i razvojnih promjena poput kontrole rađanja i planiranja obitelji, zdravstvene zaštite, stvaranja adekvatnih higijenskih uvjeta, promjena u stavovima prema muškoj i ženskoj djeci i sl. (Wertheimer-Baletić, 1999).

Za razumijevanje suvremenih obilježja prirodnog kretanja stanovništva nekog prostora "nužno je spoznati kretanje rodnosti, smrtnosti i prirodne promjene u nešto duljem razdoblju" (Nejašmić, 2005, 106). Razvoj stanovništva Hrvatske obilježili su procesi

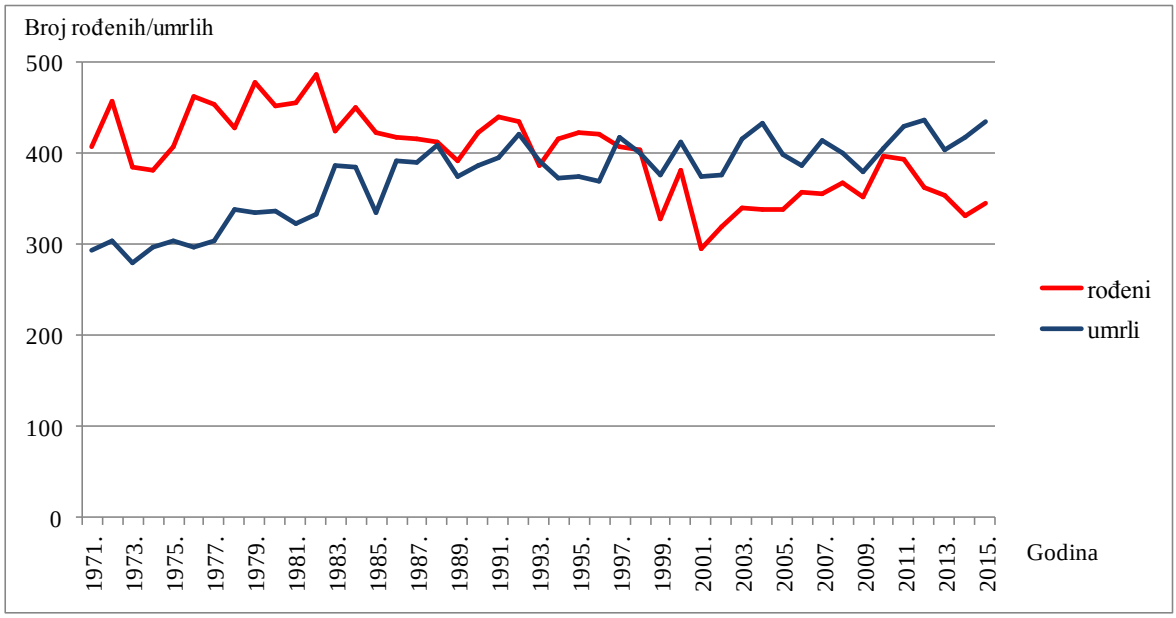
započeti nakon Drugog svjetskog rata, prije svega industrijalizacija, urbanizacija, širenje obrazovanja te zdravstvene zaštite (Wertheimer-Baletić, 1999). Najznačajnija implikacija tih procesa prostorna je pokretljivost koja je kroz konačnu, unutarnju i vanjsku, migraciju bila čimbenik smanjenja stope rodnosti. Daljnji pad stope rodnosti (n< 14,0‰) uveo je 1980-ih godina stanovništvo Hrvatske u posttranzicijsku etapu demografske tranzicije. I stanovništvo prostora današnjeg Grada Samobora u tom je razdoblju zabilježilo smanjenje rodnosti ispod 14,0‰, a koje od popisa 2001. godine poprima vrijednosti manje od 10,0‰ (tab. 3). S druge strane, opća obilježja smrtnosti posttranzicijskog razdoblja niske su stope (10,0-12,0‰) koje vremenom rastu. Stope smrtnosti stanovništva samoborskog kraja u popisnim godinama 1971., 1981., 1991., 2001. i 2011. vrlo su stabilne, s vrijednostima između 10,4 i 11,3‰. Iako je u promatranom razdoblju prirodni pad u Gradu Samoboru prvi puta zabilježen 1993. godine, kontinuirani pad traje od 1999. (sl. 8), što je kasnije u odnosu na Hrvatsku u cjelini koja stalnu negativnu prirodnu promjenu bilježi od 1991. godine (Nejašmić, 2005).

Tab. 3. Prirodno kretanje stanovništva Grada Samobora u popisnim godinama 1971., 1981., 1991., 2001., 2011.[11]

Godina	Broj stanovnika	Broj			Stopa (‰)		
		živorođenih	umrlih	prirodna promjena	nataliteta	mortaliteta	prirodne promjene
1971.	28 469	408	297	111	14,3	10,4	3,9
1981.	32 887	459	343	116	14,0	10,4	3,6
1991.	35 017	415	394	21	11,9	11,3	0,6
2001.	36 206	333	391	-58	9,2	10,8	-1,6
2011.	37 633	372	411	-39	9,9	10,9	-1,0

Izvor: Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2013., Državni zavod za statistiku, Zagreb

[11] Za popisne godine 1971., 1981., 1991., 2001. te 2011. broj živorođenih i mrtvorođenih, kao i stope nataliteta i mortalitet, prosjek su vrijednosti za razdoblja 1969.-1973, 1979.-1983., 1989.-1993., 1999.-2003. odnosno 2009.-2013.

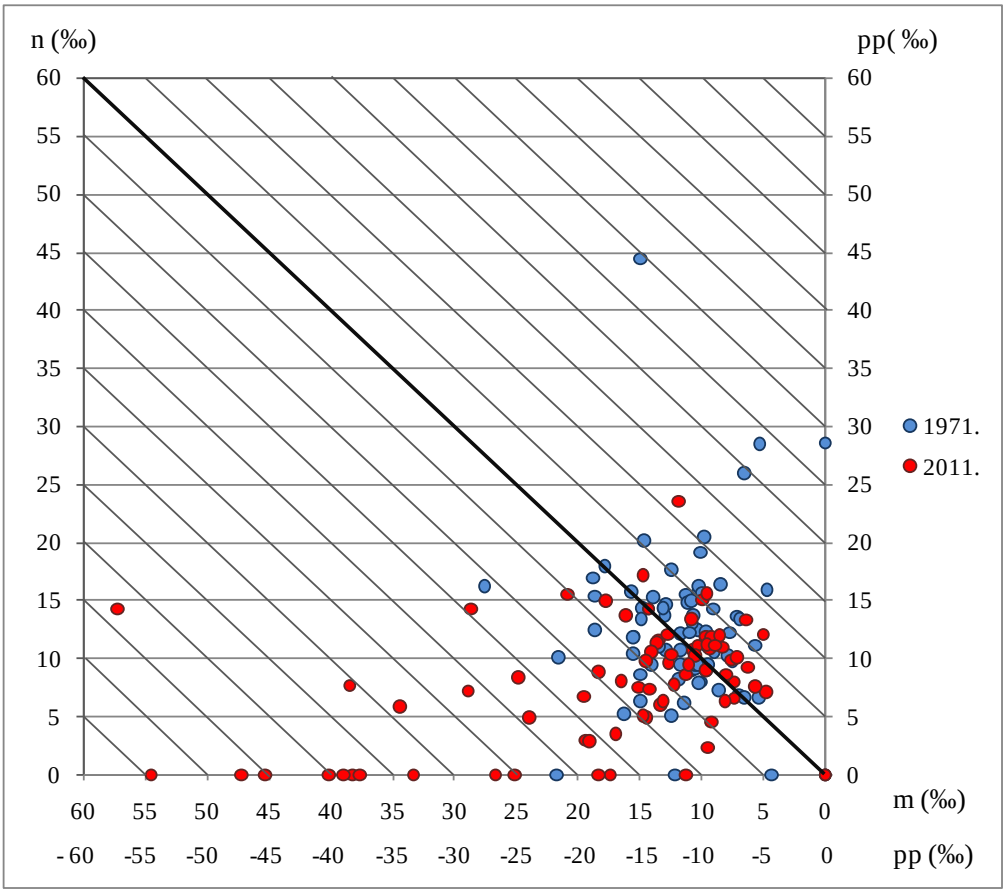
Sl. 8. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada Samobora, 1971. – 2015.

Izvor: Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2015., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Usporedba vrijednosti sastavnica prirodnog kretanja 2011. godine na naseljskoj razini s 1971. kao godinom najvećeg prirodnog prirasta u promatranom razdoblju, pokazuje trend smanjenja rodnosti i povećanja smrtnosti (sl. 9).[12] Godine 1971. vrijednosti stope rodnosti za četiri naselja iznosile su manje od 5‰, s time što u tri naselja nije bilo zabilježeno niti jedno rođenje. Iste godine 21 naselje imalo je stopu rodnosti od 5 do 10‰, 23 naselja od 10 do 14‰, a 29 naselja stopu veću od 14‰. Godina 2011. ukazuje na značajno smanjenje stopa rodnosti. Stopu rodnosti manju od 5‰ bilježila su 24 naselja, od čega čak 16 bez ijednog živorođenog, a stopu veću od 14‰ devet naselja. S druge strane, najznačajnije obilježje smrtnosti u samoborskom kraju povećanje je broja naselja sa stopom većom od 15‰ s 13 naselja 1971. na 28 naselja 2011. godine. Pri tome posebno valja istaknuti postojanje 14 naselja koja su 2011. godine zabilježila vrlo visoke vrijednosti stope smrtnosti (> 25‰), dok je 1971. obuhvaćeno bilo tek jedno naselje. Naselja su to koja pripadaju žumberačkom prostoru (deset naselja) i samoborskom zaleđu (četiri naselja). Razlog visokih stopa smrtnosti stanovništva tih naselja valja tražiti u narušenoj dobnoj strukturi kao posljedici depopulacije zbog čega je danas starenje temeljni demografski proces.

[12] Naselje Smerovišće iskazuje se od 1981. godine, stoga za njega ne postoje podaci vitalne statistike za 1971.

Godine 2011. prirodni pad zabilježen je u 51 naselju Grada Samobora, a zbog visoke smrtnosti te nulte ili male rodnosti u demografski vrlo malim naseljima, najizraženiji je bio u žumberačkom prostoru (sl. 10). Blaži prirodni pad obuhvaća istočni prostor Grada povoljnijeg sastava stanovništva, gdje je smještena i većina naselja s prirodnim prirastom. I na prostoru središnjeg ravnjaka nalaze se naselja s nultom (Cerovica, Dane, Selce Žumberačko i Šimraki) te naselje s pozitivnom prirodnom promjenom (Bratelji). To su vrlo mala naselja (< 20 stanovnika) "okrnjene" dobne strukture.

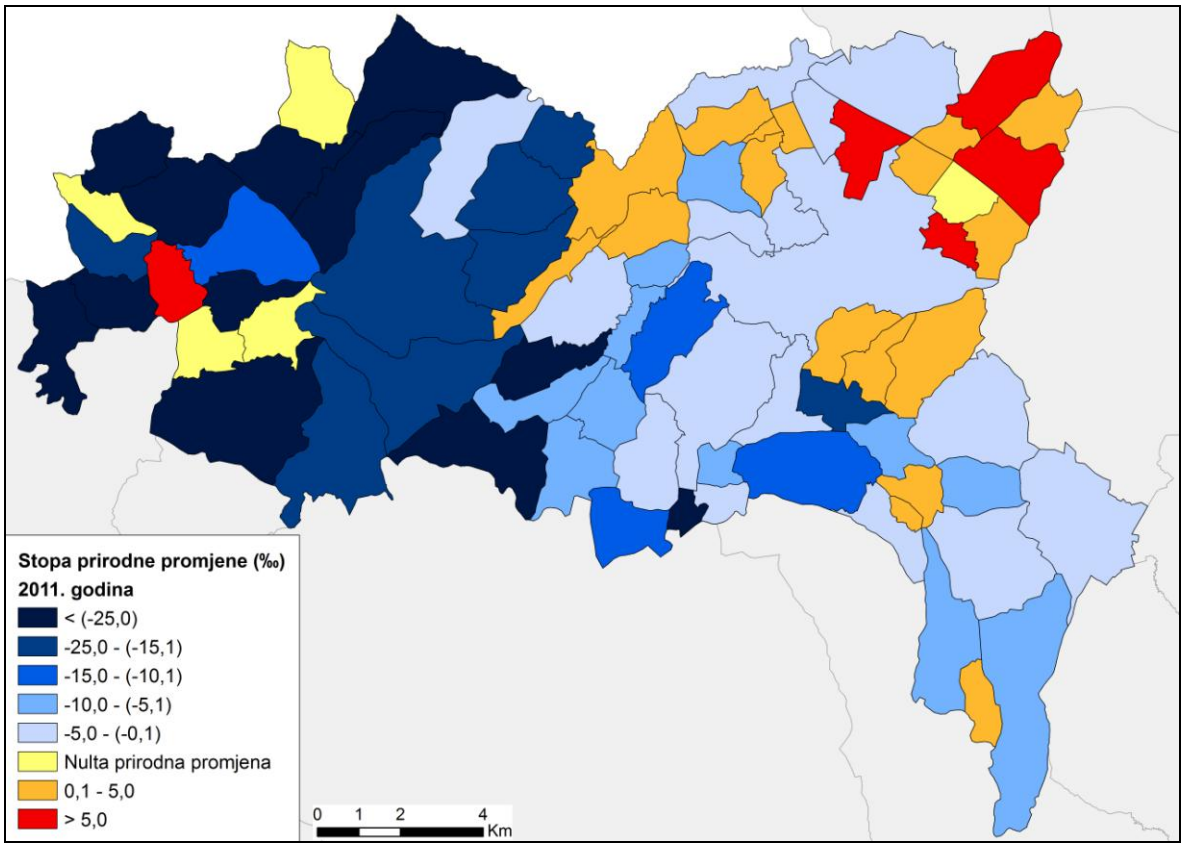

Sl. 9. Stope rodnosti (n), smrtnosti (m) i prirodne promjene (pp) stanovništva Grada Samobora 1971. i 2011. godine u promilima, po naseljima[13,14]

Izvor: Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2013., Državni zavod za statistiku, Zagreb; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

[13] Vrijednosti rodnosti i smrtnosti za 1971. godinu proizašle su iz prosječnog broja rođenih/umrlih u razdoblju 1969.-1973., a vrijednosti za 2011. iz prosječnog broja rođenih/umrlih 2009.-2013.

[14] Zbog velike vrijednosti stope smrtnosti 2011. godine (100 ‰), naselje Tisovac Žumberački izostavljeno je iz grafičkog prikaza u svrhu lakšeg uočavanja vrijednosti stopa rodnosti, smrtnosti i prirodne promjene za ostala naselja.

Sl. 10. Stopa prirodne promjene Grada Samobora 2011. godine, po naseljima[15]

Izvor: Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2013., Državni zavod za statistiku, Zagreb; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

4.3. Prostorna pokretljivost stanovništva

4.3.1. Migracija

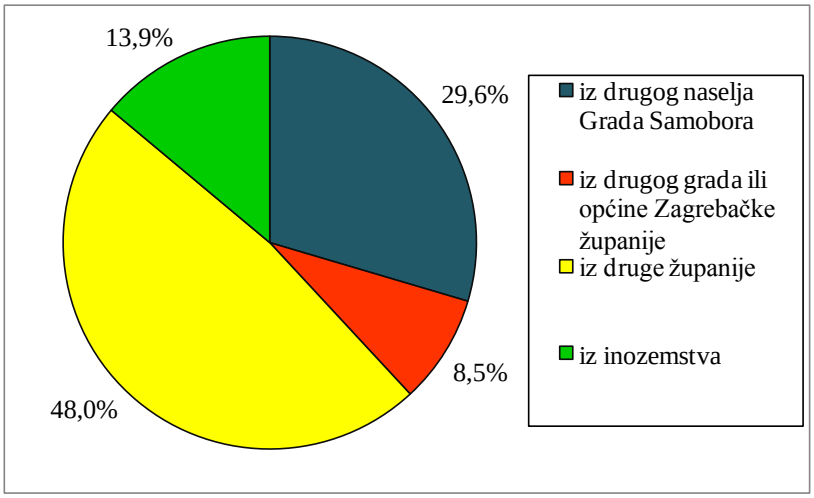
Utjecaj migracije na određenu populaciju dalekosežan je. Djeluje na veličinu ukupnog stanovništva i njegov prostorni razmještaj, rodnost i smrtnost te strukture stanovništva (Nejašmić, 2005).

Kroz 20. stoljeće niz je društveno-gospodarskih i političkih čimbenika utjecalo na prostornu pokretljivost stanovništva današnjeg Grada Samobora u vidu konačne migracije. Već analizirani procesi industrijalizacije i urbanizacije s jedne te deagrarizacije i deruralizacije s druge strane uvjetovali su migracije kojima je današnja demografska slika

[15] Vrijednosti stopa prirodne promjene izračunate su na temelju prosječnih vrijednosti stopa nataliteta i mortaliteta za razdoblje 2009.-2013.

Grada Samobora uvelike oblikovana. Zapadni prostor Grada emigracijom je smanjio broj stanovnika, dok je istočni, ponajprije naselje Samobor, zahvaljujući imigraciji demografski prosperirao.

Godine 2011. 45,9% stanovništva Grada Samobora živjelo je od rođenja u istom naselju, što je više u odnosu na prostor Zagrebačke županije (42,3%), odnosno manje nego za Hrvatsku u cjelini (47,7%). U kontingentu doseljenog stanovništva Grada Samobora gotovo polovicu (48,0%) činilo je stanovništvo koje je u naselje stanovanja doselilo s prostora druge županije, nešto manje od trećine (29,6%) odnosilo se na unutargradsko preseljenje, a 8,5% doseljeno je iz drugog grada ili općine Zagrebačke županije (sl. 11). Stanovništvo doseljeno iz inozemstva činilo je 13,9% ukupne populacije doseljenika, od čega 36,8% iz Njemačke, 27,4% iz Bosne i Hercegovine, 11,3% iz Slovenije, dok su doseljenici iz drugih zemalja imali udio manji od 10,0%. Doseljenja iz navedenih zemalja različitog su karaktera. Dolazak stanovništva iz Njemačke i Slovenije moguće je objasniti povratničkom imigracijom, dok iz Bosne i Hercegovine useljava populacija koja ranije nije bila povezana sa samoborskim prostorom ("novo" stanovništvo).

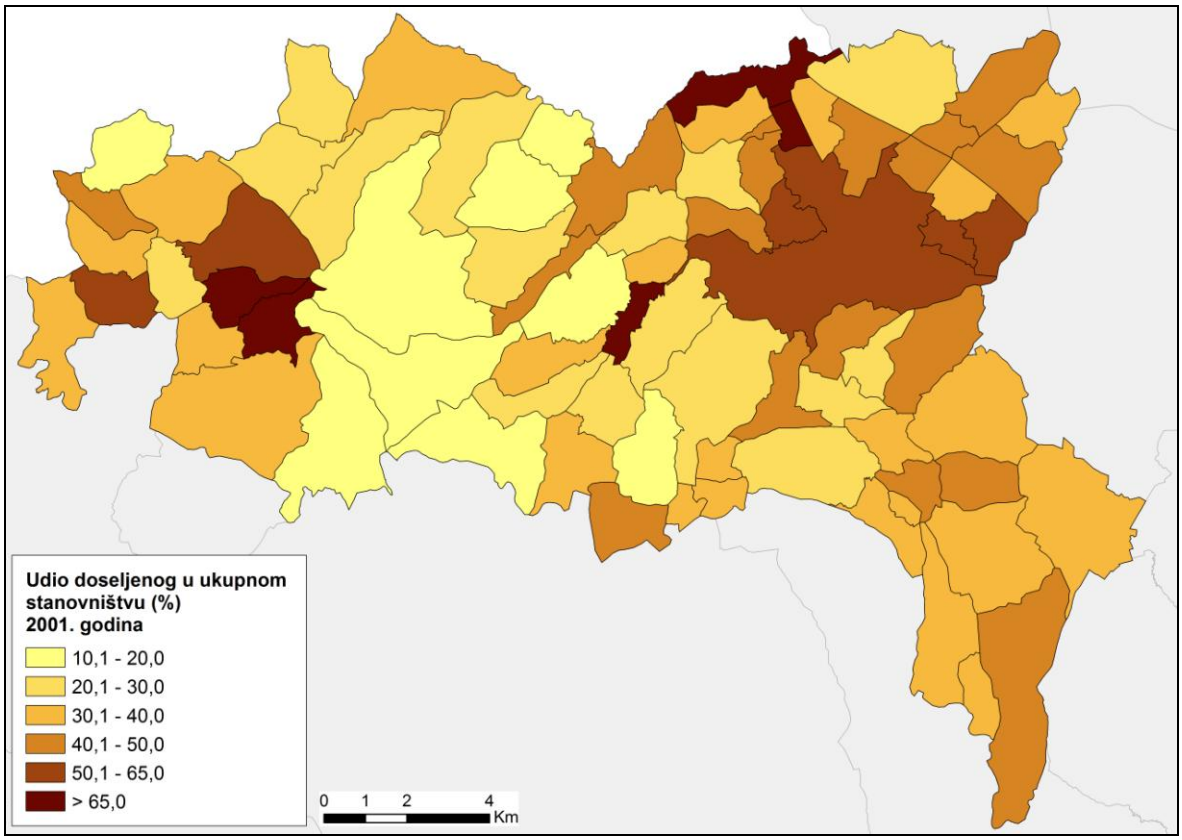

Sl. 11. Doseljeni u naselje stanovanja Grada Samobora prema mjestu prethodnog boravka, 2011. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, www.dzs.hr (18.7.2017.)

Na razini naselja velike su razlike u udjelu doseljenih u ukupnom stanovništvu 2001. godine (sl. 12). Naselja žumberačkog prostora Grada Samobora pokazuju veliki raspon varijacije vrijednosti udjela doseljenog stanovništva, od 18,5% (Brezovac Žumberački) do 71,4% (Tisovac Žumberački). Kao što je već napomenuto, populacijski su

to vrlo mala naselja gdje je svako kretanje stanovništva izraženo velikim relativnim vrijednostima (pr. u Tisovcu Žumberačkom od 7 stanovnika 5 je bilo doseljenih što, s obzirom na dobnu i spolnu strukturu stanovništva tog naselja, valja pripisati povratničkom doseljavanju). Najveći broj naselja s malim udjelom doseljenih u zapadnom je dijelu samoborskog zaleđa, a prema istoku taj udio raste. "Pravo" imigracijsko područje istočni je dio Grada Samobor u kojemu je doseljavanje u nemalom broju naselja glavni čimbenik demografskog rasta. Posebno pri tome valja istaknuti naselja novije imigracije, Lug Samoborski (67,3% doseljenog stanovništva 2001. godine; 71,6% 2011. godine), Hrastina Samoborska (63,5%; 70,4%) i Domaslovec (50,3%; 60,1%), u kojima je doseljavanje ključ rasta broja stanovnika i povoljnijeg biološkog sastava.[16] Osnovni čimbenik privlačnosti njihov je položaj u odnosu na naselje Samobor koje je 2001. godine imalo udio od 60,9% doseljenog stanovništva, od čega je najviše doseljenih (64,1%) bilo s prostora druge županije.

Sl. 12. Udio doseljenog u ukupnom stanovništvu naselja Grada Samobora, 2001. godina

[16] Izvor podataka za 2011. godinu: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima (podaci dobiveni upitom u Državni zavod za statistiku putem elektroničke pošte).

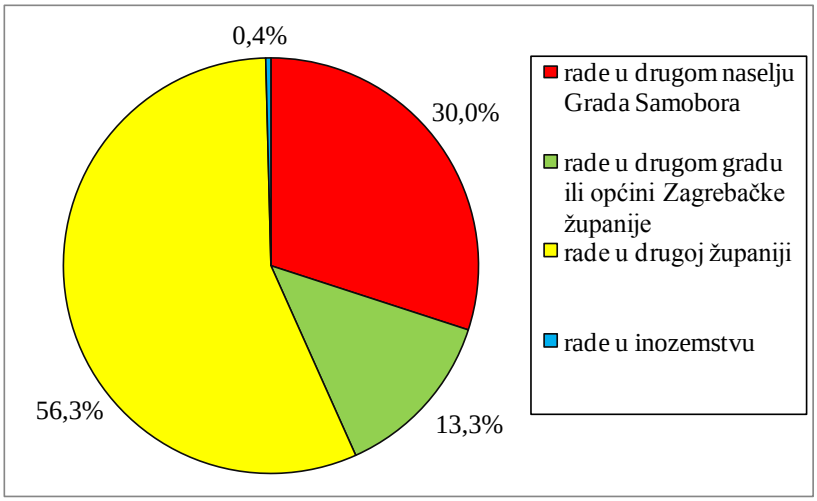
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Migracijska obilježja stanovništva, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

4.3.2. Dnevna cirkulacija

Dnevna cirkulacija pokazatelj je funkcionalne povezanosti grada i okolice na čiju preobrazbu grad utječe. Osim naselja Samobor, izvor socioekonomske preobrazbe ruralnih naselja, prvenstveno onih u istočnom dijelu Grada Samobora, je i Zagreb.

Udio u dnevnoj cirkulaciji 2011. godine imalo je 40,2% ukupne populacije Grada Samobora, što je neznatno više u odnosu na Zagrebačku županiju u cjelini (38,5%) te dvostruko više s obzirom na prostor Hrvatske (19,2%). U dnevnim migracijama populacije Grada Samobora sudjelovalo je prije svega zaposleno stanovništvo (74,7%), a zatim učenici (18,0%) i studenti (7,3%).

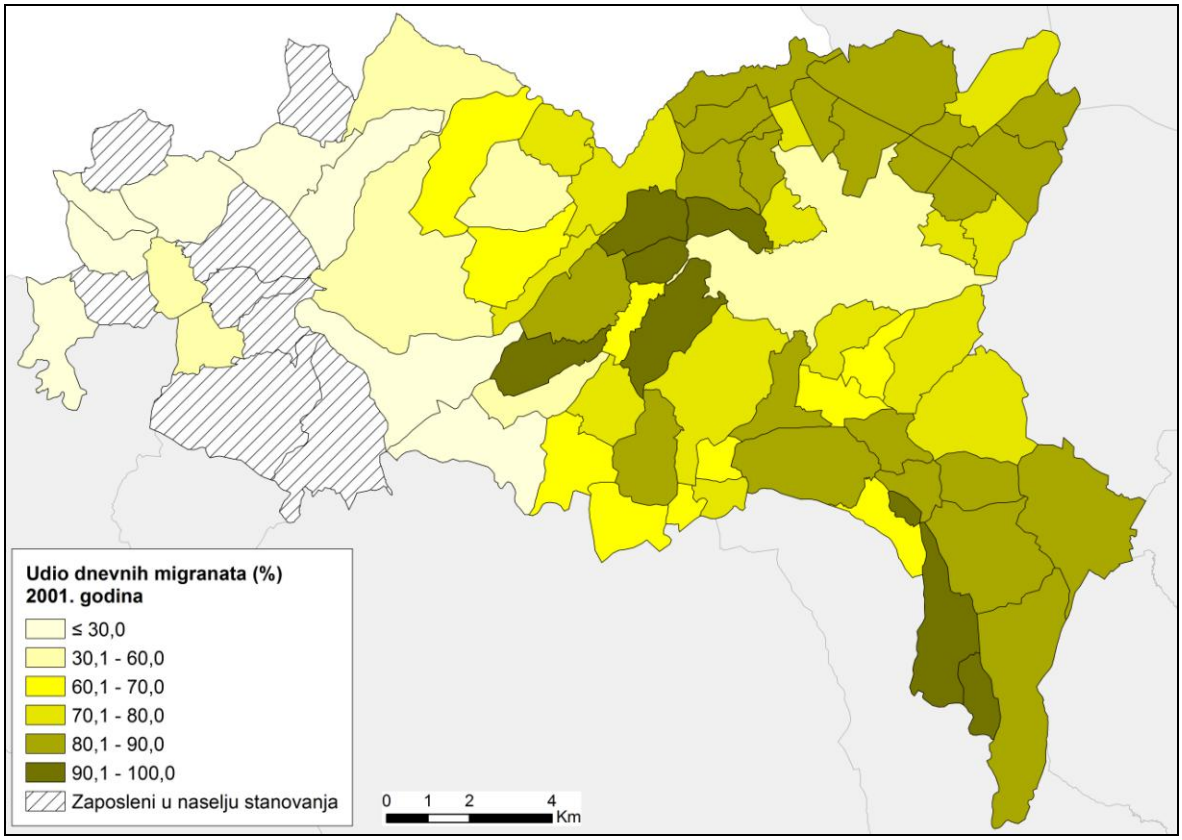
Od ukupnog broja zaposlenih koji su uključeni u dnevne migracije, više od polovice (56,3%) 2011. godine na rad je odlazilo u drugu županiju, što je potrebno pripisati jakoj funkciji rada Grada Zagreba. Nešto manje od trećine (30,0%) zaposleno je bilo u drugom naselju Grada Samobora gdje naselje Samobor ima najjaču funkciju rada. Preostalo zaposleno stanovništvo migriralo je na dnevnoj bazi u drugi grad ili općinu Zagrebačke županije (13,3%) te u inozemstvo (0,4%) (sl. 13). S obzirom na važnost blizine odredišta u dnevnim migracijskim tokovima, riječ je prije svega o Sloveniji.

Sl. 13. Zaposleno stanovništvo Grada Samobora prema mjestu rada u koje dnevno migrira, 2011. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Dnevni i tjedni migranti, www.dzs.hr (18.7.2017.)

Na razini naselja udio dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih Grada Samobora 2001. godine pokazuje najveći mogući raspon varijacije (sl. 14). S jedne strane osam je naselja bilo bez ijednog dnevnog migranta unutar zaposlenog stanovništva (Brezovac Žumberački, Budinjak, Golubići, Osunja, Selce Žumberačko, Sječevac, Šimraki, Tisova Žumberački), dok su istovremeno u tri naselja svi zaposleni bili uključeni u dnevne migracije (Dolec Podokićki, Slapnica, Vratnik Samoborski). Navedenih osam naselja dio je žumberačkog prostora Grada Samobora, gdje je i u preostalim naseljima udio dnevnih migranata u zaposlenom stanovništvu bio manji u odnosu na ostala područja Grada. Razlog tomu važnost je primarnog sektora čije se aktivnosti uglavnom obavljaju lokalno, ali i ostarjelo stanovništvo te slaba prometna povezanost. Približavanjem naselju Samobor (i Zagrebu) taj udio se povećava. Naselja sjeveroistočnog dijela Grada imala su 2001. udio od 75,8 do 89,9%, a jugoistočnog od 63,3 do 100,0%, što ukazuje na njihovu pretežito stambenu funkciju. Najvažniji centri rada tog stanovništva naselje je Samobor i Grad Zagreb. Iz naselja Samobor 2001. je godine dnevno migriralo 49,3% zaposlenih.

Sl. 14. Udio dnevnih migranata u zaposlenom stanovništvu po naseljima Grada Samobora, 2001. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Dnevni i tjedni migranti, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

Četvrtinu dnevnih migranata (25,3%) 2011. godine činili su učenici i studenti. Osnovne škole smještene su u četiri naselja – Samoboru, Bregani, Rudama i Svetom Martinu pod Okićem, a područne škole (od 1. do 4. razreda osnovne škole) u deset naselja – Novom Selu Žumberačkom, Noršić Selu, Smerovišću, Grdanjcima, Manjoj Vasi, Klakama, Pavučnjaku, Velikoj Rakovici, Celinama i Farkaševcu (Feletar, 2011b). Gotovo je polovica osnovnoškolske populacije (49,1%) bila uključena u dnevne migracije. Srednje škole nalaze se u naselju Samobor gdje ih djeluje tri (Feletar, 2011b), a dio učenika školuje se izvan Grada Samobora. Udio samoborskih srednjoškolaca koji migriraju na dnevnoj bazi veći je od udjela osnovnoškolaca te je 2011. godine iznosio 70,8%. Razumljivo je to s obzirom na prostorni razmještaj osnovnih, područnih i srednjih škola. Studenti čine najmanji udio dnevnih migranata Grada Samobora. U Gradu ne postoji ustanova za visoko obrazovanje, stoga dio studenata privremeno napušta naselje stanovanja sve do završetka obrazovanja, dok se ostali pridružuju dnevnim migracijskim tokovima u obližnje gradove.

4.4. Tipovi općeg kretanja stanovništva

Kategorizacijom naselja u jedan od tipova općeg kretanja stanovništva predočava se odnos prirodne promjene i migracije stanovništva u istom. Na osnovu predznaka migracijske bilance glavni tipovi općeg kretanja stanovništva jesu emigracija (E) i imigracija (I), a koji se dalje dijele na podtipove, ovisno o intenzitetu emigracijskog ili imgracijskog obilježja te predznaku prirodne promjene (Nejašmić, 2005). Podtipovi emigracije jesu: emigracija (E_1), depopulacija (E_2), izrazita depopulacija (E_3) te izumiranje (E_4), a imigracije: porast imigracijom (I_1), obnova imigracijom (I_2), slaba obnova imigracijom (I_3) te vrlo slaba obnova imigracijom (I_4).

Grad Samobor prostor je imigracijskih obilježja. U razdobljima 1971.-1981., 1981.-1991. te 1991.-2001. popisom utvrđeno kretanje bilo je pozitivno i veće od vrijednosti prirodnog prirasta, što znači da je Grad Samobor pripadao tipu porasta imigracijom (I_1) (tab.4). Početak kontinuiranog prirodnog pada (1999. godina) naznačio je prelazak stanovništva Grada Samobora u fazu obnove imigracijom (I_2). Uzevši u obzir vrijednosti prirodne promjene i migracijskog salda, prostorna pokretljivost ima primarnosti u utjecaju

na međupopsine promjene broja stanovnika nad prirodnim kretanjem stanovništva Grada Samobora (tab. 4). Godine 2011. imigracija je "poništila" negativne vrijednosti prirodne promjene.

Kao i Grad u cjelini, naselje je Samobor u međupopisnim razdobljima od 1971. do 2001. pripadalo tipu I_1, a od 2001. do 2011. tipu I_2. S obzirom na demografsku masu naselja Samobor u odnosu na ostala naselje, takva podudarnost dodatno ukazuje na njegov značaj za opće kretanje stanovništva na razini Grada.

Tab.4. Tipovi općeg kretanja stanovništva Grada Samobora od 1971. do 2011. *(D= ukupna promjena broja stanovnika, PP= prirodna promjena broja stanovnika, MS= migracijski saldo)*

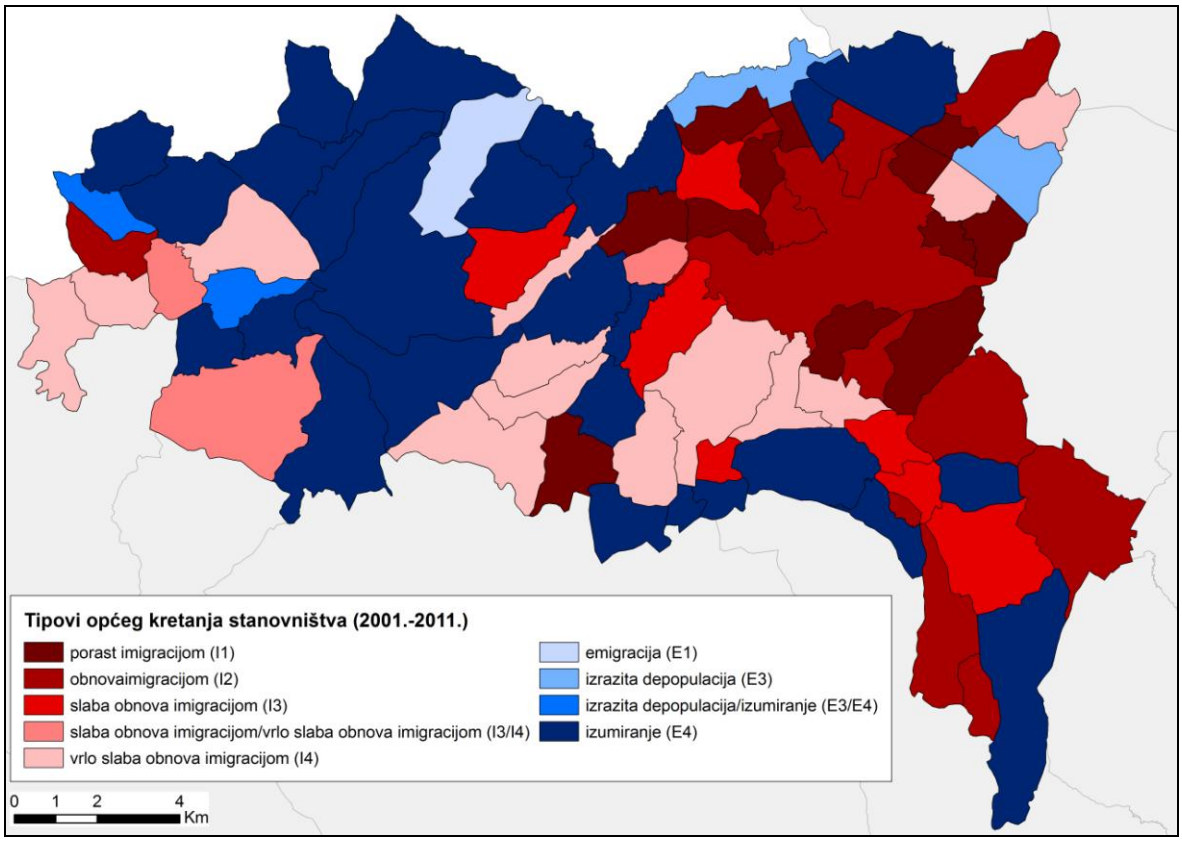
	1971.-1981.			**1981.-1991.**			**1991.-2001.**			**2001.-2011.**		
	D	**PP**	**MS**	**D**	**PP**	**MS**	**D**	**PP**	**MS**	**D**	**PP**	**MS**
Žumberački prostor	-401	-36	-365	-286	-87	-199	-201	-81	-120	-105	-88	-17
	E4			E4			E4			E4		
Samoborsko zaleđe	-493	1	-494	-406	-121	-285	-344	-277	-67	-181	-226	45
	E3			E4			E4			I4		
SI prostor Grada	748	256	492	1002	174	828	628	28	600	534	29	505
	I1			I1			I1			I1		
JI prostor Grada	-67	-69	2	54	-75	129	129	-212	341	370	-208	578
	I4			I3			I3			I3		
Naselje Samobor	4631	1076	3555	1766	675	1091	977	619	358	809	-16	825
	I1			I1			I1			I2		
Grad Samobor	4418	1228	3190	2130	566	1564	1189	77	1112	1427	-509	1936
	I1			**I1**			**I1**			**I2**		

Izvor: Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2015., Državni zavod za statistiku, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Iako je obilježje Grada Samobora u najnovijem međupopisnom naselju obnova imigracijom, na razini naselja pojavljuju se i ostali tipovi općeg kretanja stanovništva (sl. 15). U razdoblju 2001.-2011. imigracijska obilježja imalo je 47 naselja (60,3%). Naselja koja pripadaju tipovima I_1 i I_2 smještena su prije svega u okolici Samobora te u prostoru formiraju cjelinu u smjeru sjeverozapad-jugoistok. U dnevnoj interakciji s naseljem Samobor stanovništvo tih naselja obavlja različite aktivnosti, dio kojih Zagreb nadopunjava. Udaljavanjem od Samobora (i Zagreba) u smjeru zapada, prevladavaju emigracijski tipovi općeg kretanja stanovništva. Dio naselja zapadnog dijela Grada ima imigracijska obilježja, što nije odraz prave demografske slike kraja, već posljedica veličine

naselja u kojima, kao što je ranije napomenuto, svako kretanje stanovništva postaje vrlo zamjetno.

Više od polovice naselja (55,1%) prema podacima iz razdoblja 2001.-2011. depopulacijska su. Za četiri naselja glavni razlog depopulacije negativni je migracijski saldo, jer prirodna promjena je pozitivna ili nulta (tipovi E_3 i E_3/E_4), za 13 naselja razlog je negativna prirodna promjena (I_4), a u 26 naselja kombinirani je utjecaj negativne prirodne promjene i negativnog migracijskog salda (E_4).

Sl. 15. Tipovi općeg kretanja stanovništva Grada Samobora, 2001.-2011.

Izvor: Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2015., Državni zavod za statistiku, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

5. SASTAV (STRUKTURA) STANOVNIŠTVA GRADA SAMOBORA

"Sama riječ struktura ili sastav stanovništva sugerira različita obilježja jedinica što čine ukupno stanovništvo, sugerira da se pojedinci koji čine ukupno stanovništvo jedne zemlje ili užeg područja međusobno razlikuju prema raznim obilježjima: prema spolu, dobi, bračnom stanju, djelatnosti i zanimanju, školskoj spremi i mnogobrojnim drugim osobnim odlikama" (Wertheimer-Baletić, 1999, 334). Na temelju tih obilježja stanovništvo se najčešće grupira u tri skupine: biološki (demografski) sastav, gospodarski sastav i obrazovni sastav. Ovisno o posebnostima analiziranog prostora moguće je i neka druga obilježja stanovništva staviti u prvi plan (Nejašmić, 2005).

5.1. Biološki sastav stanovništva

Unutar biološkog sastava stanovništva najznačajnije "parcijalne" strukture jesu sastav prema spolu i sastav prema dobi. Iz njih proizlazi reproduktivni i radni potencijal stanovništva, zbog čega su od važnosti za sadašnji i budući razvoj stanovništva i gospodarstva nekog prostora (Wertheimer-Baletić, 1999).

5.1.1. Sastav stanovništva prema spolu

Brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva nekog prostora ovisi o natalitetu, mortalitetu te vanjskim čimbenicima poput migracije i rata. Bez utjecaja potonjih faktora sastav stanovništva prema spolu bio bi uvjetovan samo prirodnim kretanjem. Diferencijalni bi natalitet tada rezultirao većim udjelom muškog stanovništva u mlađim dobnim skupinama, a diferencijalni mortalitet većim udjelom ženskog stanovništva u starijim dobnim skupinama (Nejašmić, 2005). Sastav stanovništva prema spolu ima i povratno djelovanje na ukupno kretanje stanovništva.

Opći koeficijent feminiteta (k_f, broj ženskih na 100 muških stanovnika) stanovništva Grada Samobora iznosio je 2011. godine 107,5, čime je neznatno odstupao od vrijednosti za prostor Zagrebačke županije (k_f= 106,4) i Hrvatske (k_f= 107,4), a u odnosu na 2001. godine porastao ($k_{f,2001.}$= 105,7). Neravnoteža brojčanog odnosa muškog i ženskog stanovništva Grada Samobora uvjetuje razmatranje posebnih koeficijenata feminiteta prema pojedinim dobnim skupinama. Vrijednost koeficijenta feminiteta u velikoj dobnoj skupini 0-19 godina (k_f= 97,5) ukazuje na manjak ženskog stanovništva, što se pripisuje diferencijalnom natalitetu. U dobnoj skupini 20-39 godina postojanje ravnoteže prema spolu posebno je važno jer ona predstavlja (proširenu) jezgru fertilne

dobi, odnosno utječe na broj sklopljenih brakova i stope rodnosti (Nejašmić, 2005). Vrijednost koeficijenta feminiteta te dobne skupine za stanovništvo Grada Samobora iznosila je 2011. godine 99,2 što ukazuje na gotovo potpunu ravnotežu. Ipak, na razini naselja veliki je raspon varijacije vrijednosti tog koeficijenta, od nula (naselja Osunja i Sječevac) do 400,0 (Gornja Vas), što je odraz malog broja stanovnika uslijed snažne depopulacije zbog čega je i dobno-spolna struktura narušena. Osim toga, u tri naselja (Cerovica, Selce Žumberačko i Tisovac Žumberački) ta dobna skupina ne broji niti jednog stanovnika, dok jedno naselje nema muškog stanovništva u dobi 20-39 godina (Šimraki). Dobna skupina 40-64 godina imala je 2011. godine višak ženskog stanovništva, k_f= 105,6, što je u skladu s općom tendencijom povećanja koeficijenta feminiteta s porastom životne dobi. Posljednja dobna skupina, ≥ 65 godina, pokazuje kako je prethodna teza za prostor Grada Samobora u potpunosti primjenjiva. Koeficijent feminiteta nastavio je rast po dobnim skupinama te je 2011., kao posljedica diferencijalnog mortaliteta, iznosio 144,5. Porast koeficijenta feminiteta po dobnim skupinama obilježje je samoborskog stanovništva i prema podacima iz 2001. godine.

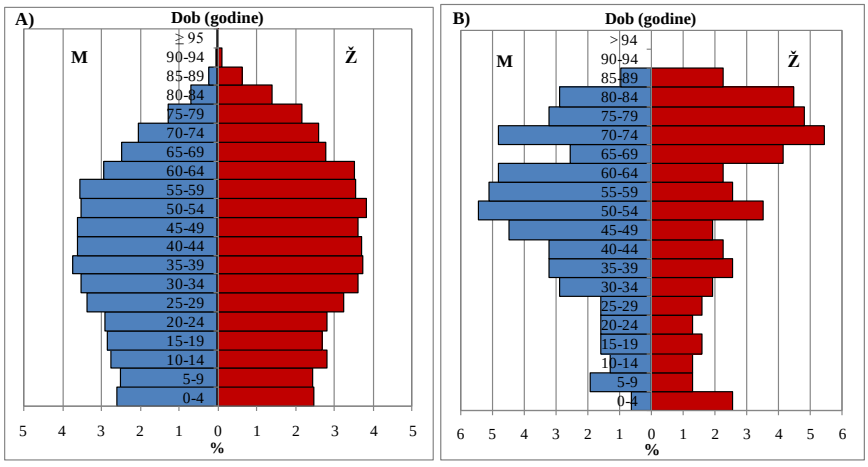
5.1.2. Sastav stanovništva prema dobi

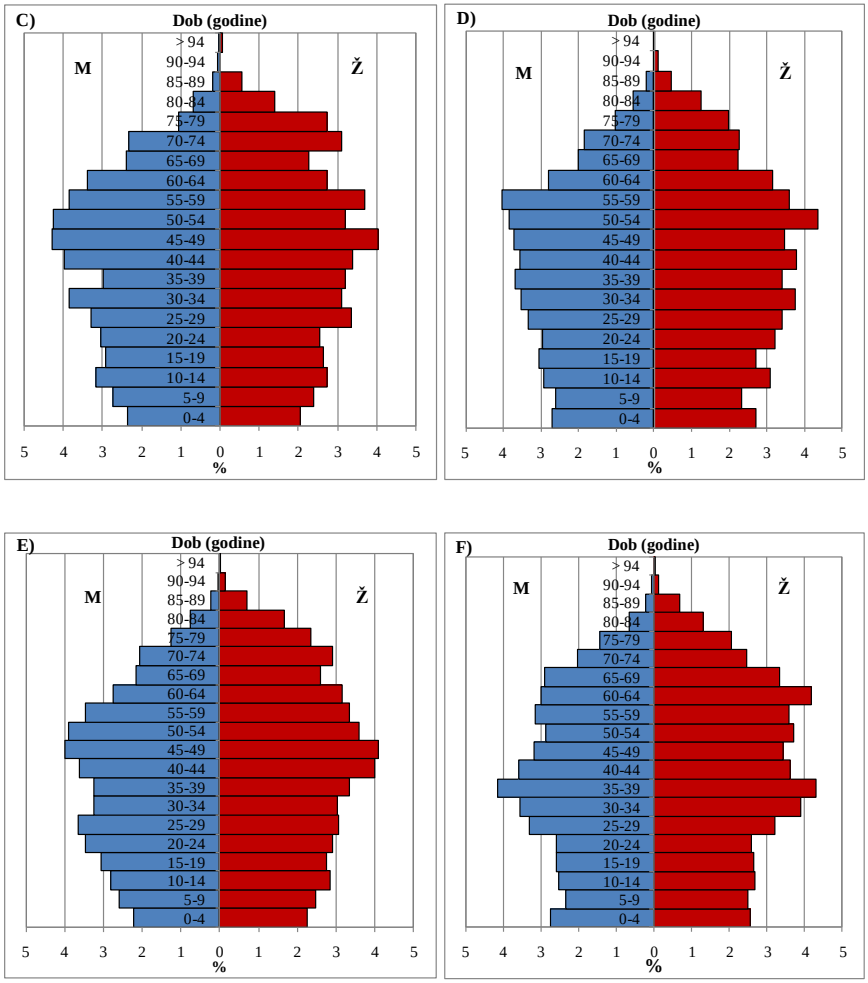
Sastav stanovništva prema dobi daje uvid u ranija kretanja stanovništva, ali i ukazuje na buduće promjene u istome (Wertheimer-Baletić, 1999). "Sastav prema dobi jedan je od najvažnijih pokazatelja potencijalne živosti i biodinamike stanovništva nekog područja, a posebice je važan zbog svojih društvenih i gospodarskih implikacija" (Nejašmić, 2005, 174). Poput sastava prema spolu i sastav prema dobi u ovisnosti je o natalitetu, mortalitetu i eksternim čimbenicima te jednako tako i on sam određuje ukupno kretanje stanovništva.

Temeljno obilježje razvoja dobnog sastava stanovništva Hrvatske ubrzano je demografsko starenje (ukupno i parcijalno) te visoki stupanj ostarjelosti, što za sobom ostavlja dalekosežne posljedice na ukupan demografski i gospodarski razvoj (Živić, 2003). Opseg obuhvaćenosti stanovništva Grada Samobora procesom starenja moguće je spoznati kroz analitičke pokazatelje poput koeficijenta starosti (udio starog stanovništva u ukupnom) i indeksa starosti (udio starog stanovništva u mladom), a prije kojih dobnu strukturu valja predstaviti grafičkim prikazom, tzv. dobno-spolnom piramidom.

Na grafičkom prikazu dobne (i spolne) strukture stanovništva Grada Samobora 2011. godine vidljiva su obilježja starog (kontraktivnog) stanovništva – osnovica je sužena, a srednji dio ispupčen zbog čega prikaz ima oblik urne (sl. 16A). Suženje osnovice proizlazi iz niske stope rodnosti ($n_{2011.}$= 9,9‰) i vidljivo je sve do dobne skupine 25-29 godina. Srednji dio piramide (30-59 godina) pokazuje male varijacije vrijednosti udjela dobnih skupina u ukupnom stanovništvu (7,1 do 7,5%). Najveće proširenje (7,5%) odnosi se na dobnu skupinu 35-39 godina. Rezultat je to stopa rodnosti sedamdesetih godina 20. stoljeća ($n_{1971.}$= 14,3 ‰).

S obzirom na imigracijski karakter jednog dijela Grada Samobora te emigracijski drugog, prikaz dobnog sastava na nižoj prostornoj razini razlikuje se. Na posebno zabrinjavajuću, iznimno nepovoljnu, strukturu stanovništva ukazuje dobno-spolna piramida žumberačkog prostora gdje je stanovništvo koncentrirano u zrelim i starim dobnim skupinama (sl. 16B). Iako je taj prostor maksimalnu naseljenost zabilježio još 1910. godine, demografski slom doživio je u razdoblju od polovice 20. stoljeća kada je emigracija u uvjetima industrijalizacije bila glavni čimbenik depopulacije. Migriranju jesu skloniji pripadnici najvitalnijih dobnih skupina (Nejašmić, 2005), što rezultira izravnim smanjenjem udjela mladog stanovništva te budućim poremećajima dobne strukture, što je danas vidljivo u žumberačkom prostoru. Preostale četiri prostorne razine ispupčenjima i udubljenjima dobnih skupina ukazuju na svoj prevladavajući emigracijski, odnosno imigracijski karakter kroz prošla razdoblja (sl. 16).

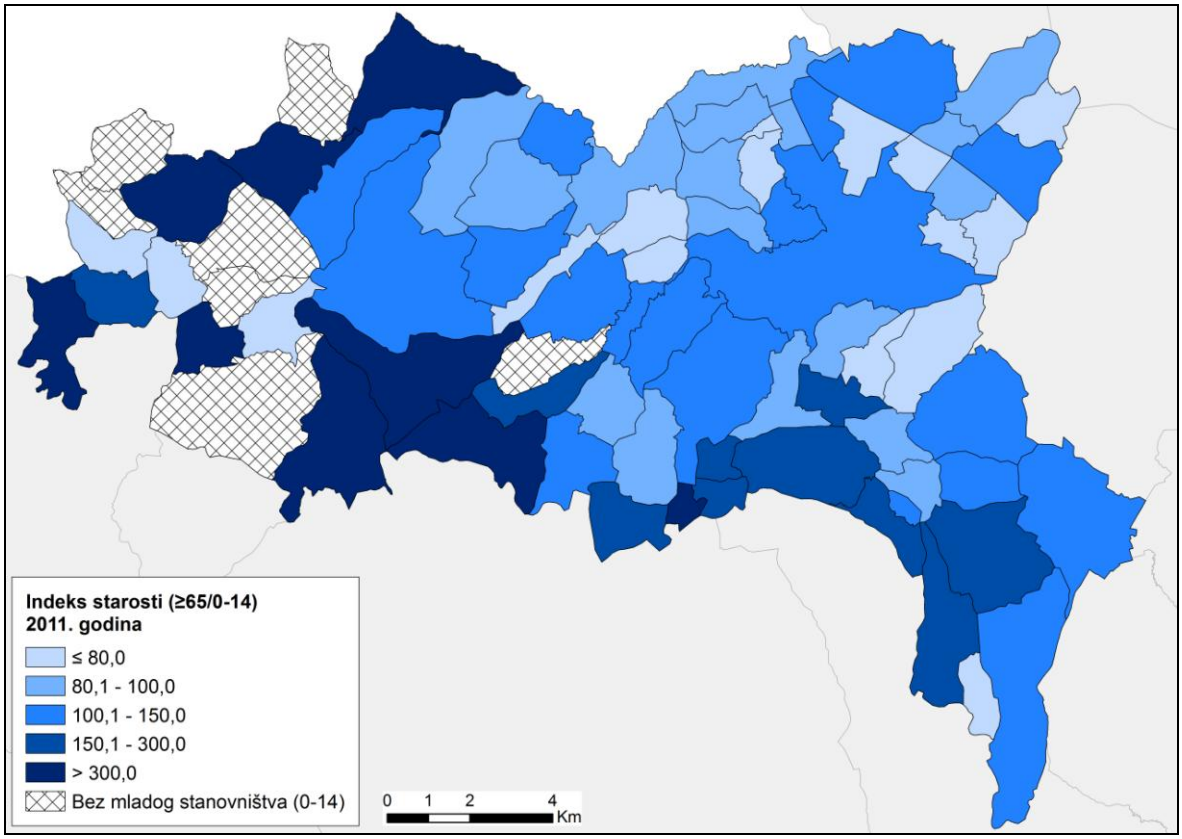
Sl.16. Dobno-spolna piramida stanovništva: A) Grada Samobora, B) žumberačkog prostora Grada Samobora, C) samoborskog zaleđa, D) sjeveroistočnog prostora Grada Samobora, E) jugoistočnog prostora Grada Samobora, F) naselja Samobor, 2011. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Prema popisu 2011. godine, udio mladog stanovništva (0-14 godina) Grada Samobora u ukupnome iznosio je 15,6%, a starog (≥ 65 godina) 16,4%. Samoborsko je stanovništvo stoga prešlo kritičnu vrijednost od 8% udjela starog stanovništva u ukupnoj populaciji, a koja označava početak starenja stanovništva (Nejašmić, 2005). Osim toga, staro je stanovništvo postalo brojnije od mladog, što nije bio slučaj 2001. godine (13,5% starog stanovništva; 16,7% mladog). Temeljni problem starenja stanovništva s demografskog je aspekta daljnje produbljivanje prirodne depopulacije.

Indeks starosti, jedan od najčešće korištenih analitičkih pokazatelja prema dobi, pokazuje brojčani odnos starih 65 i više godina i mladih 0-14. Vrijednost indeksa za Grad

Samobor iznosila je 2011. godine 105,4, što je veliki porast u odnosu na 2001. (i_s=81,0). Prostorna usporedba pokazuje povoljniji indeks starosti stanovništva Grada Samobora 2011. godine u odnosu na prostor Hrvatske u cjelini (i_s= 116,3), ali ne i Zagrebačke županije (i_s= 97, 1). Najveću vrijednost indeksa starosti (i_s= 394,4) imao je 2011. godine žumberački prostor, što je s obzirom na izrazito nepovoljnu dobnu strukturu očekivano. Sedam naselja tog prostora (Bratelj, Cerovica, Golubići, Osunja, Selce Žumberačko, Sječevac, Tisovac Žumberački) nisu imala niti jednog stanovnika u dobnoj skupini 0-14, dva naselja bila su bez stanovnika starih 65 godina i više (Bratelji, Šimraki), a dio naselja poprimio je ekstremne vrijednosti indeksa starosti (pr. Dane, i_s= 400,0; Poklek, i_s= 500,0; Novo Selo Žumberačko, i_s= 1200,0; i dr.) (sl. 17). S druge strane, najpovoljniji indeks starosti imao je 2011. sjeveroistočni prostor Grada, i_s= 85,0. Naselja u neposrednoj blizini naselja Samobor demografski su "stabilnija" i prostor su novije imigracije uslijed čega je odnos mladog i starog stanovništva ipak povoljniji.

Sl. 17. Indeks starosti stanovništva Grada Samobora, 2011. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)

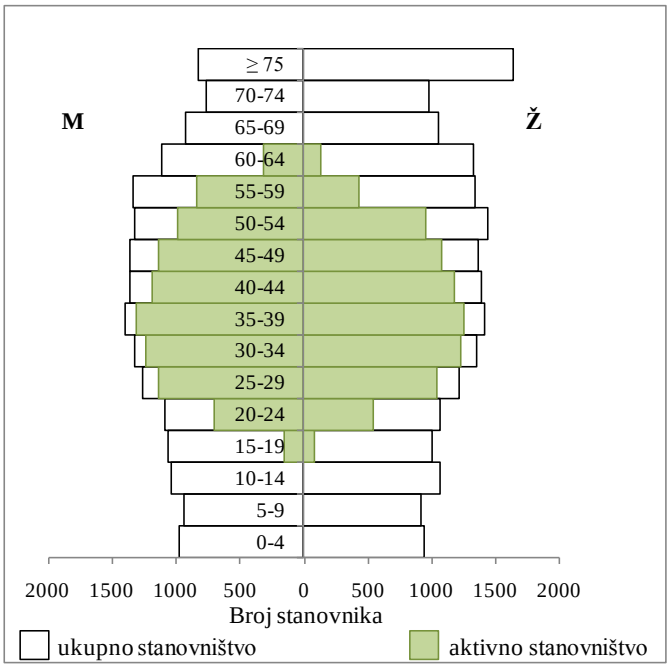
5.2. Gospodarski sastav stanovništva

Gospodarski sastav dio je društveno-gospodarske strukture koji u užem smislu podrazumijeva sastav prema aktivnosti, djelatnosti i zanimanju, dok u širem obuhvaća i položaj u zanimanju, sektor vlasništva, kućanstva prema izvorima prihoda i dr. (Nejašmić, 2005). Aktivno stanovništvo ili radna snaga osnova je gospodarskog sastava stanovništva, jer ono unutar obitelji ili kućanstava uzdržava neaktivne osobe (Wertheimer-Baletić, 1999). Prema metodologiji popisa stanovništva 2011. godine, aktivno stanovništvo obuhvaća sve zaposlene koji obavljaju bilo kakav posao za plaću u novcu ili naturi te nezaposlene dio kojih traži prvo zaposlenje, a dio ponovno. Osim toga, nezaposlenima su pribrojene osobe koje su pronašle posao, ali u referentnom tjednu (25. – 31. ožujak 2011.) još nisu stupile na isti. Prilikom usporedbe određenih pokazatelja gospodarske aktivnost u nastavku rada, valja napomenuti kako se dio potrebnih podataka odnosi na aktivnost u vrijeme popisa ili pretežito u 12 mjeseci prije popisa (za 2001. godinu), a dio na trenutačnu aktivnosti u već spomenutom referentnom tjednu (za 2011. godinu).

Kao početni, okvirni pokazatelj gospodarske aktivnosti služi opća stopa aktivnosti ukupnog stanovništva (udio radne snage u ukupnom stanovništvu). Za stanovništvo Grada Samobora iznosila je 2011. godine 45,3%, što je neznatan pad u odnosu na 2001. (p_a= 45,7%). Usporedba sa Zagrebačkom županijom pokazuje gotovo jednake vrijednosti opće stope aktivnosti ($p_{a,2011.}$= 44,1%) te nešto veće u odnosu na Hrvatsku ($p_{a,2011.}$= 42,0%). Kako je pod utjecajem dijela stanovništva koje ne sudjeluje u procesu rada, ne pokazuje nužno pravi stupanj gospodarske razvijenosti određenog prostora, stoga je podrobniji pokazatelj gospodarske aktivnosti stopa aktivnosti radnog kontingenta (15-64 godina) iz kojeg se radna snaga oblikuje (Nejašmić, 2005). Opća stopa aktivnosti radnog kontingenta iznosila je 2011. godine za Grad Samobor 66,4%, od čega je 88,8% radne snage bilo zaposleno, a 11,2% nezaposleno. Demografske rezerve radne snage iznosile su 2011. godine u apsolutnim vrijednostima 8 606 stanovnika (sl. 18). Potencijalna radna snaga najbrojnija je u dobnoj skupini 15-19, jer preteže srednjoškolsko stanovništvo te u dobnoj skupini 60-64 gdje pretežu umirovljenici. U svim dobnim skupinama nešto su veće demografske rezerve ženskog u odnosu na muško stanovništvo.

Od komponenata neaktivnog stanovništva u samoborskoj populaciji staroj 15 godina i više najveći udio imali su upravo umirovljenici (28,4%). Omjer umirovljenika i zaposlenog stanovništva Grada Samobora 2011. godine, kao i u Hrvatskoj u cjelini, neodrživ je, a iznosio je 1:1,7. S obzirom na negativne demografske procese, prije svega

starenje stanovništva čiji je razmjer vidljiv iz značajnog porasta indeksa starosti samo u posljednje dvije popisne godine, omjer teži izjednačenju.

Sl. 18. Demografske rezerve radne snage u Gradu Samoboru 2011. godine unutar radnog kontingenta (15-64 godina)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, www.dzs.hr (5.8.2017.)

Osnovna podjela aktivnog stanovništva obavlja se po granama djelatnosti u kojima stječu sredstva za život (Nejašmić, 2005). Najčešća je podjela stanovništva prema zasposlenju u jednom od tri osnovna sektora djelatnosti – primarnom, sekundarnom i tercijarnom. Pri tome razvijena društva pripadaju tipu III-II-I (tzv. uslužni tip), što je posljedica dugotrajnih procesa urbanizacije i deagrarizacije te visokog stupnja društvene podjele rada (Nejašmić, 2005). Iako i Grad Samobor pripada navedenom tipu, pri analizi zaposlenih po sektoru djelatnosti valja početi od sekundarnog sektora koji, s obzirom na tradiciju, zauzima posebno mjesto u samoborskom gospodarstvu (tab.4). Upravo je industrija imala ključnu ulogu u kretanju stanovništva Grada Samobora u drugoj polovici 20. stoljeća, što je vidljivo iz demografskih analiza u ranijim poglavljima rada. Veća industrijska poduzeća do 1990. godine bila su temelj samoborskog gospodarstva, a roba je prvenstveno bila plasirana na domaće tržište i u istočnu Europu (Feletar, 2011b). No, još 1980-ih godina nastupio je za ta poduzeća niz nepovoljnih čimbenika – prelazak s planskog na tržišno gospodarstvo i problem pozicioniranja na tržištu natjecateljskog

karaktera, neodogovarajuća privatizacija, novi porezi, a kasnije i ratno razdoblje. Dio poduzeća nije uspio opstati, dok je dio nastavio s proizvodnjom, ali u manjem obujmu i s manjim brojem zaposlenika. U razdoblju 2001.-2011. zabilježeno je smanjenje od 5,4% zaposlenih u prerađivačkoj industriji, dok je građevinarstvo imalo porast od 17,6%. Smanjen broj narudžbi danas je osnovni problem mnogih grana prerađivačke industrije, poput metaloprerađivačke, zbog čega se i smanjuje broj zaposlenih (Strateški program razvoja Grada Samobora 2013.-2020, 2013). Unatoč tome, prerađivačka industrija i dalje zapošljava najveći broj zaposlenih (3 119 zaposlenih; 20,6% ukupno zaposlenog stanovništva).

U vremenu zastoja razvoja industrije razvio se tercijarni sektor djelatnosti. Godine 2011. u njemu je bilo zaposleno 68,5% stanovništva koje obavlja zanimanje, što je značajan porast u odnosu na 59,9% zaposlenih 2001. (tab. 5). Tercijarni sektor obuhvaća niz različitih područja djelatnosti, a najviše zaposlenih u kategoriji je "trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila" (3 080 zaposlenih; 20,4% ukupno zaposlenog stanovništva), zatim u "javnoj upravi i obaveznom socijalnom osiguranju" (1 046; 6,9%) i "obrazovanju" (1 034; 6,8%).

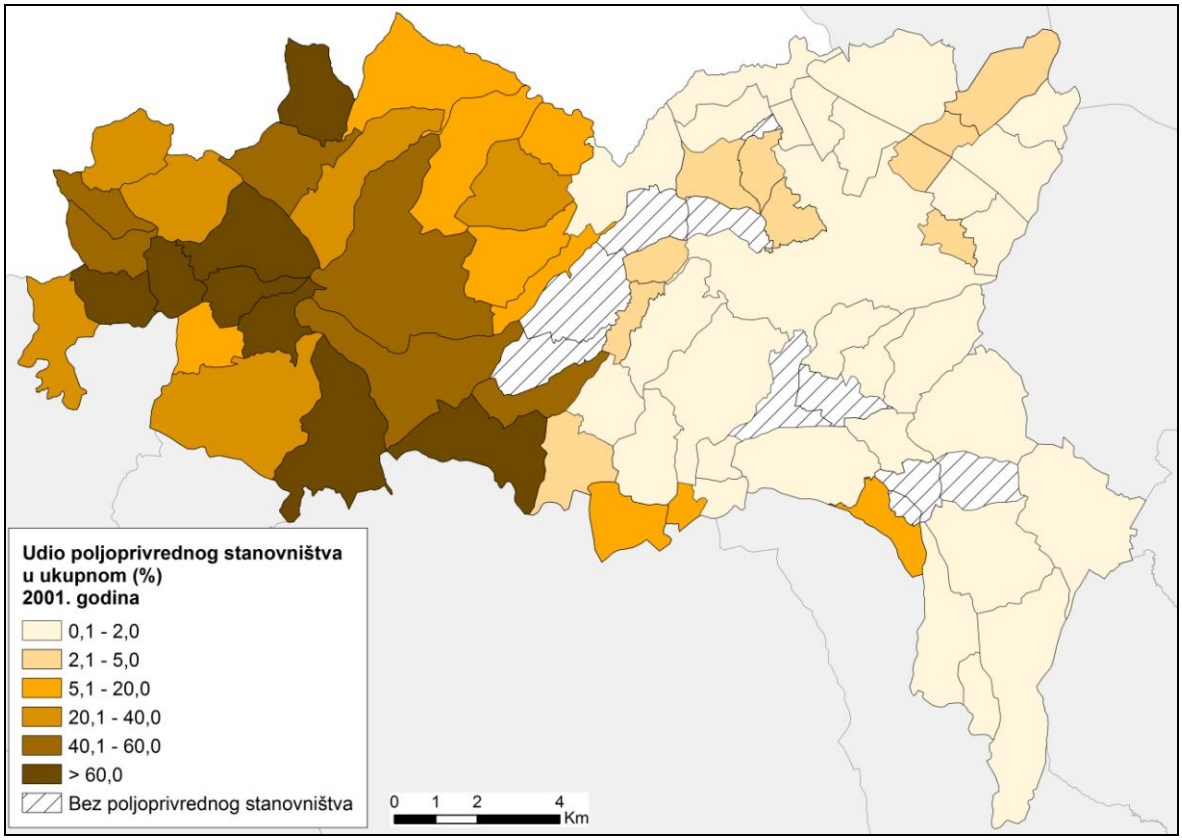
Tab.5. Udjeli zaposlenog stanovništva Grada Samobora prema skupinama djelatnosti, 2001. i 2011.

Sektor djelatnosti	**2001.**		**2011.**	
	Zaposleni	**Udio (%)**	**Zaposleni**	**Udio (%)**
Primarni sektor	474	3,7	146	1,0
Sekundarni sektor	4 402	34,5	4 613	30,4
Tercijarni sektor	7 627	59,9	10 373	68,5
Nepoznato	242	1,9	11	0,1
Ukupno	12 745	100,0	15 143	100,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (5.8.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Sektor s najmanje zaposlenog stanovništva Grada Samobora je primarni. U razdoblju 2001.-2011. zabilježen je pad od čak 69,2% zaposlenih u djelatnostima poput poljoprivrede i šumarstva. Otvaranje radnih mjesta u industriji nakon sredine 20. stoljeća, a kasnije sve više i u tercijarnim djelatnostima te njihova lokacija u urbanim središtima, potaknula je napuštanje djelatnosti primarnog sektora. Dostupni podaci na naseljskoj razini iz 2001. godine pokazuju jasnu prostornu diferencijaciju ukupnog poljoprivrednog

stanovništva (aktivnog i uzdržavanog) (sl. 19). Naselja s najvećim udjelima poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu dio su žumberačkog prostora i zapadnog prostora Samoborskog gorja. Riječ je o brojčano malim naseljima koja ujedno imaju i mali udio dnevnih migranata (sl. 14).

Sl.19. Udio ukupnog poljoprivrednog (aktivnog i uzdržavanog) stanovništva u populaciji Grada Samobora, 2001. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

5.3. Obrazovni sastav stanovništva

Uslijed modernizacije društva i jačanja tercijarnog sektora djelatnosti zahtjevi za višom razinom obrazovanja sve su izraženiji (Nejašmić, 2005). Iz povoljne obrazovne strukture stanovništva nekog prostora, koja ponajprije podrazumijeva razinu pismenosti i školsku spremu, proizlazi njegov razvojni potencijal.

Udio nepismenog stanovništva Grada Samobora u populaciji staroj deset godina i više iznosio je 2011. godine 0,3% ili 109 osoba, od čega 28 muškaraca i 81 žena. Razina pismenosti tog kontingenta stanovništva povoljnija je u odnosu na prostor Zagrebačke

županije i Hrvatske čiji je udio iznosio 0,8%. Više od polovice (63,3%) nepismenog stanovništva Grada Samobor činila je populacija starija 65 i više godina. U odnosu na popis 2001. broj nepismenih smanjen je za 194 osoba što prije svega, s obzirom na koncentraciju nepismenog stanovništva u starijim dobnim skupinama te visoku razinu pismenosti mladog stanovništva, valja pripisati smrtnosti (tab. 6).

Tab.6. Stanovništvo Grada Samobora, Zagrebačke županije i Republike Hrvatske staro deset i više godina prema spolu, 2001. i 2011. godina

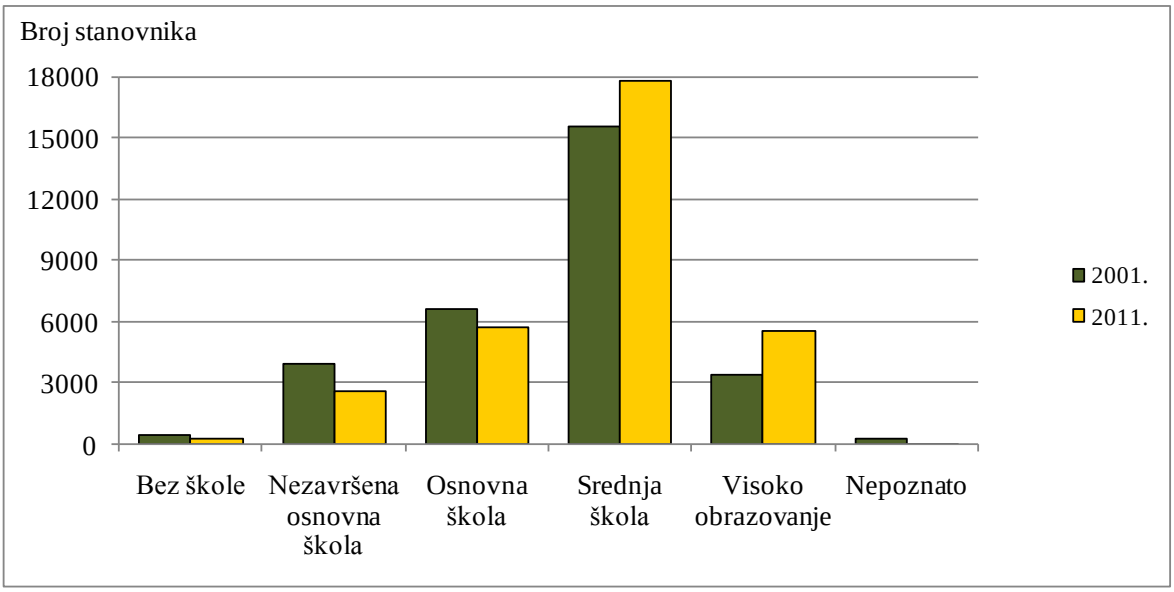
Prostorna razina	Spol	2001.			2011.		
		Ukupno	Nepismeno	%	Ukupno	Nepismeno	%
Grad Samobor	Σ	32 295	303	0,9	33 863	109	0,3
	m	15 635	72	0,5	16 222	28	0,2
	ž	16 660	231	1,4	17 641	81	0,5
Zagrebačka županija	Σ	274 709	4 153	1,5	284 178	2 218	0,8
	m	132 278	970	0,7	136 694	621	0,5
	ž	142 431	3 183	2,2	147 484	1 597	1,1
Republika Hrvatska	Σ	3 951 410	69 777	1,8	3 867 863	32 302	0,8
	m	1 886 908	12 693	0,7	1 852 243	6 735	0,4
	ž	2 064 502	57 084	2,8	2 015 620	25 567	1,3

Izvor: : Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (30.7.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu prema spolu, a nepismeni i prema starosti po gradovima/općinama, www.dzs.hr (12.6.2017.)

Više od polovice stanovnika starog 15 i više godina (56,0%) Grada Samobora imalo je 2011.godine završenu srednju školu. Preostalo stanovništvo uključuje 8,1% osoba s nezavršenim primarnim obrazovanjem, 17,9% sa završenim primarnim te 17,3% tercijarno obrazovanih (sl. 20). Bez završene škole bilo je 0,7% populacije stare 15 i više godina, a koja je ponajprije obuhvatila dobnu skupinu ≥ 65 godina (71,6%). Stoga, indeks obrazovanosti iznosio je 2011. godine 109,8 što je povećanje od 2,7 puta u odnosu na 2001. ($I_{o,2001.}$= 40,3).[17] S obzirom na veći udio sekundarno i tercijarno obrazovanih, Grad Samobor ima povoljnije obrazovne resurse naspram prostora Zagrebačke županije ($I_{o,2011.}$= 73,3) i Hrvatske ($I_{o,2011.}$= 90,6). Širenje obrazovanja te pomak njegove razine prema višem stupnju školske spreme stanovništva, posebno žena, djeluje na cjelokupni razvoj

[17] Indeks obrazovanosti glasi: $Io = \frac{O(II) \times O(III)}{< O(I)}$; pri čemu je < O(I) udio stanovništva koje nema završeno primarno obrazovanje, a O(II) i O(III) udio stanovništva koje ima završeno sekundarno, odnosno tercijarno obrazovanje (Nejašmić, 2005).

stanovništva u smislu promjena u razini nataliteta, moraliteta, migracijskim procesima i strukturama stanovništva (Wertheimer-Baletić, 1999).

Sl. 20. Stanovništvo Grada Samobora staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, 2001. i 2011. godina

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (30.7.2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama, www.dzs.hr (12.6.2017.)

6. DEMOGRAFSKI RESURSI GRADA SAMOBORA

Ukupan "ljudski kapital" osnovni je nositelj društveno-gospodarskog razvoja u prostoru (Nejašmić i dr., 2009). Nepovoljni demografski procesi, poput aktualne depopulacije i starenja stanovništva Hrvatske, rezultiraju njegovim smanjenjem i stvaraju temelje za gospodarsko nazadovanje. Za prikaz demografskih obilježja i potencijala stanovništva Grada Samobora odabran je indeks demografskih resursa (i_{der}) (Nejašmić i dr., 2009). Riječ je o složenom pokazatelju demografske slike kojeg čine dvije osnovne sastavnice – demografski indeks (i_{dem}) i indeks obrazovanosti (i_o). Kako je i broj stanovnika uključen u izračun indeksa, demografska masa iskazana je kao koeficijent (k). Konačna formula stoga glasi: $i_{der} = k \times (i_{dem} + i_o)$. Demografski indeks ($i_{dem}$) proizlazi iz koeficijenta dinamike međupopisne promjene broja stanovnika, udjela mladog stanovništva predfertilne dobi u ukupnoj populaciji, udjela ženskog stanovništva dobne skupine 20-29 godina u ukupnoj ženskoj populaciji te indeksa vitaliteta koji sadrži opću stopu fertiliteta, opću stopu smrtnosti, indeks starosti i udio stanovništva dobne skupine 20-39 godina u ukupnoj populaciji. Indeks obrazovanosti (i_o) manje je složen u odnosu na demografski indeks.[18] Njegove sastavnice jesu udio tercijarno obrazovanog stanovništva u populaciji staroj 25 i više godina te udio studenata u dobnoj skupini 20-24 godine. Vrijednosti koeficijenta k proizlazi iz z-vrijednosti (tzv. standardizirano obilježje izračunato iz omjera odstupanja broja stanovnika jedne prostorne jedinice od prosječnog broja stanovnika analiziranog skupa jedinica i standardne devijacije). Na temelju vrijednosti indeksa demografskih resursa prostorne jedinice pridružuju se jednom od šest tipova demografskih resursa određenog raspona vrijednosti, od najpovoljnijeg tipa izrazito povoljnih demografskih resursa (oznaka A; $i_{der} > 80,0$) do izrazito slabih demografskih resursa (oznaka F, $i_{der} \leq 5,0$).

Kao dio prostora Zagrebačke županije, Grad Samobor u posljednje dvije popisne godine (2001. i 2011.) pripao je tipu povoljnih demografskih resursa (oznaka B; $i_{der} = 40,1 – 80,0$) (tab. 7). Opće značajke tog tipa vrlo su dobra demografska obilježja i potencijali s visokom razinom obrazovanosti (Nejašmić i dr., 2009). Vrijednost indeksa demografskih resursa 2011. godine iznosila je 60,5, što je porast u odnosu na 2001. kada je ista iznosila 52,0. Analizirajući dvije osnovne sastavnice, demografski indeks i indeks obrazovanosti, vidljiva su različita kretanja njihovih vrijednosti. Prvenstveno zbog porasta indeksa

[18] Indeks obrazovanosti kao sastavnica indeksa demografskih resursa razlikuje se od indeksa obrazovanosti iz poglavlja 5.3. zbog čega se i vrijednosti razlikuju.

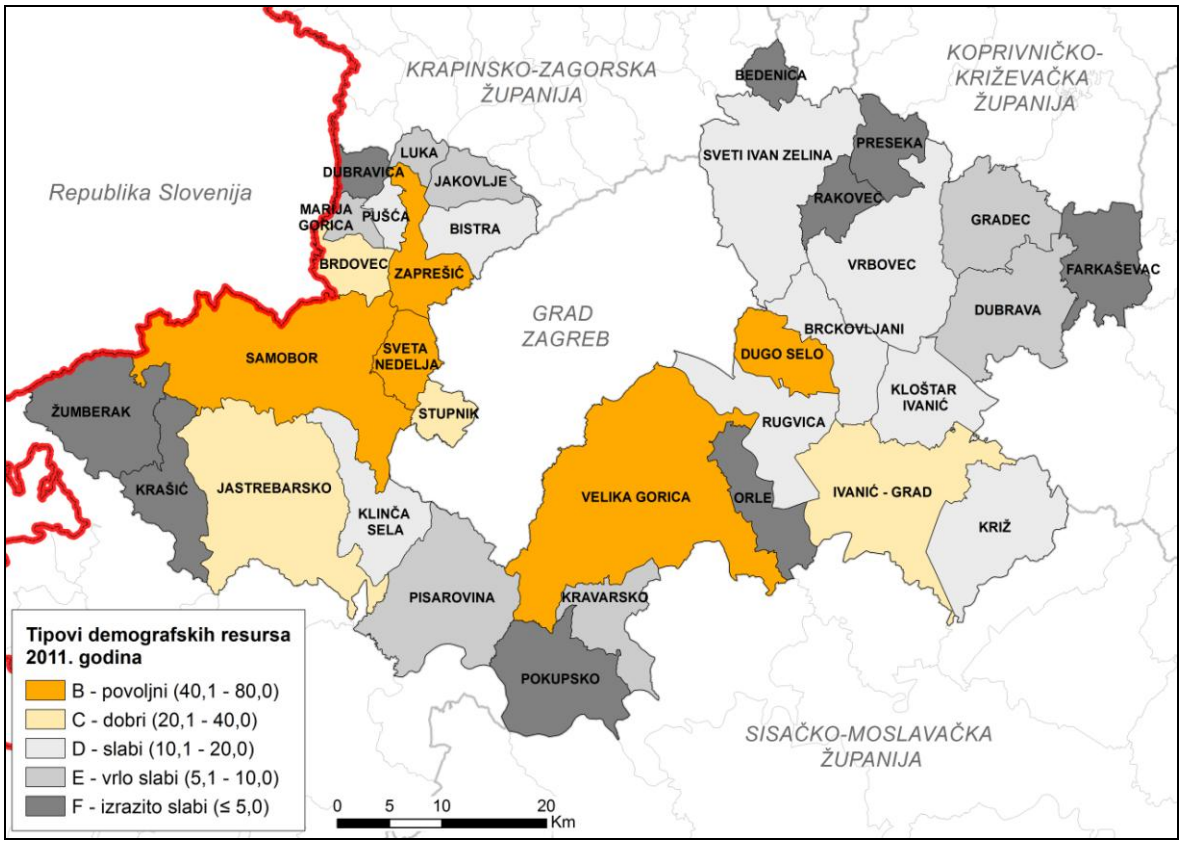
starosti, demografski indeks 2011. godine bio je manji naspram onog 2001. Stoga, povećanje indeksa demografskih resursa proizašlo je iz jačeg porasta indeksa obrazovanosti. Imajući u pogledu važnost obrazovne strukture stanovništva za daljnji razvoj, porast indeksa obrazovanosti svakako je poželjan trend. No, veliki relativan pad vrijednosti demografskog indeksa (pad od 39,0%) ipak ukazuje na demografsku problematiku.

Tab.7. Vrijednosti indeksa demografskih resursa i njegovih sastavnica za Grad Samobor unutar Zagrebačke županije, 2001. i 2011.

	2001.	**2011.**
Koeficijent (k)	0,05	0,05
Demografski indeks (i_{dem})	297,1	181,2
Indeks obrazovanosti (i_o)	743,6	1027,8
Indeks demografskih resursa (i_{der})	52,03	60,45
TIP	B	B

Izvor: Izračunato na temelju niza podataka Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva 2001. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske, 1964.-2015.)

Najprije Grad Samobor valja razmotriti kao sastavni dio Zagrebačke županije koja obuhvaća 34 jedinice lokalne samouprave. Samobor je godine 2011. bio jedan od pet upravnih gradova obilježja tipa B (niti jedan grad/općina nije pripao tipu A) (sl. 21). Veće vrijednosti indeksa demografskih resursa imali su tek Velika Gorica (i_{der}= 67,32) i Zaprešić (i_{der}= 75,36). Dobna struktura oba grada povoljnija je od one u Samoboru, a Zaprešić ima i veći indeks obrazovanosti. Razlog povoljnije dobne strukture Velike Gorice i Zaprešića leži u njihovom jačem imigracijskom karakteru. Naime, 50,9% stanovništva Velike Gorice te 66,5% populacije Zaprešića, naspram 38,1% Samobora, doseljeno je iz drugog grada ili općine Hrvatske te iz inozemstva, a poznato je kako najviše migrira mlađe zrelo stanovništvo, ujedno i jezgra fertilne dobi. Dok je unutar Zagrebačke županije po indeksu obrazovanosti Samobor izrazito konkurentan, veće vrijednosti demografskog indeksa pokazuju i gradovi/općine nepovoljnijih vrijednosti indeksa demografskih resursa.

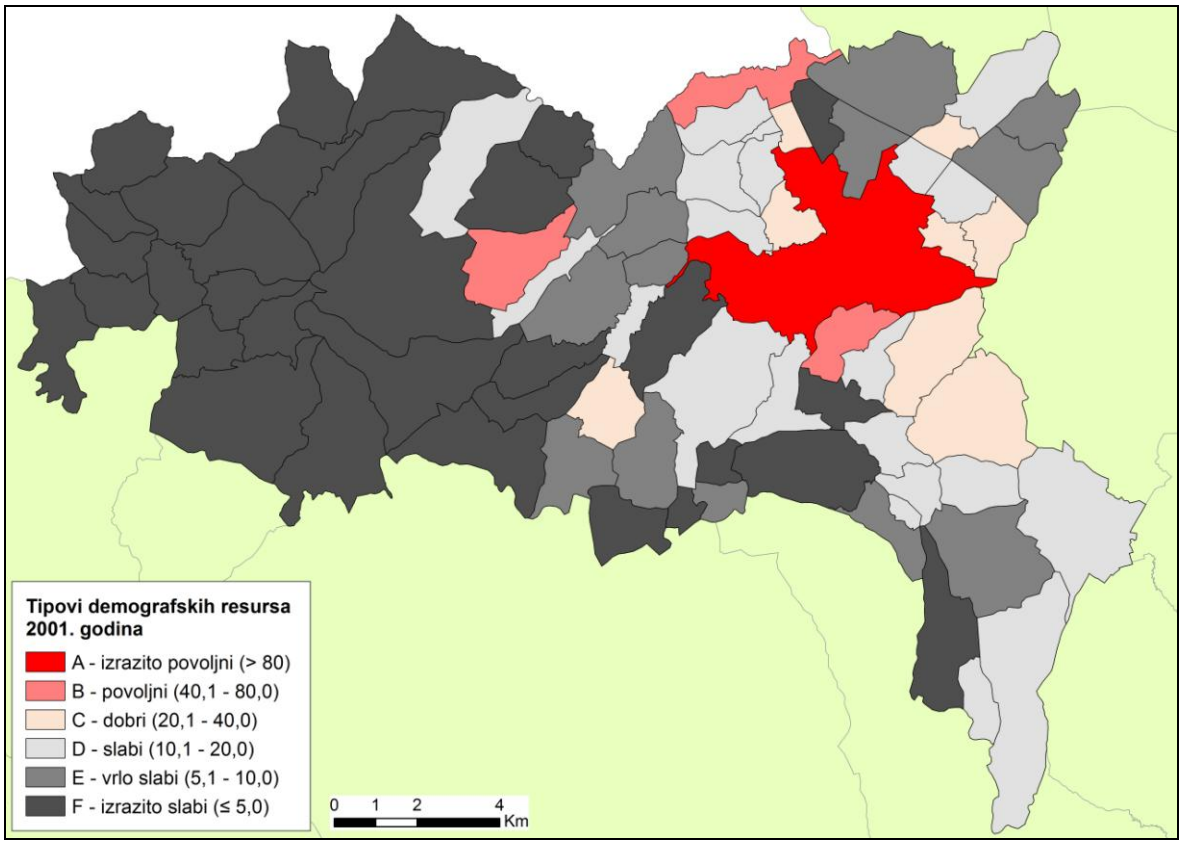

Sl. 21. Tipologija upravnih gradova i općina Zagrebačke županije prema indeksu demografskih resursa, 2011. godina

Izvor: Izračunato na temelju niza podataka Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske)[19,20]

Za određivanje potencijalnih nositelja budućeg razvoja Grada Samobora važno je analizirati demografske resurse na naseljskoj razini. Usporedba vrijednosti indeksa demografskih resursa izračunatog na temelju podataka popisa stanovništva 2011. godine s indeksom demografskih resursa proizašlog iz podataka 2001. godine ukazuje na produbljivanje demografske depresije zapadnog prostora Grada te istodobno formiranje demografske osi s dobrim populacijskim potencijalom na istoku (sl. 22, sl. 23). Godine 2001. jedino naselje izrazito povoljnih demografskih resursa bio je Samobor, a 32 naselja pripalo je tipu F. Potencijal naselja Samobor proizlazi najprije iz velikih vrijednosti indeksa obrazovanosti koji s vremenom raste ($i_{o,2001.}$= 1823,3; $i_{o,2011.}$= 2299,7). S druge strane, njegov demografski indeks je u padu ($i_{dem,2001}$=373,7; $i_{dem,\ 2011.}$= 176,7).

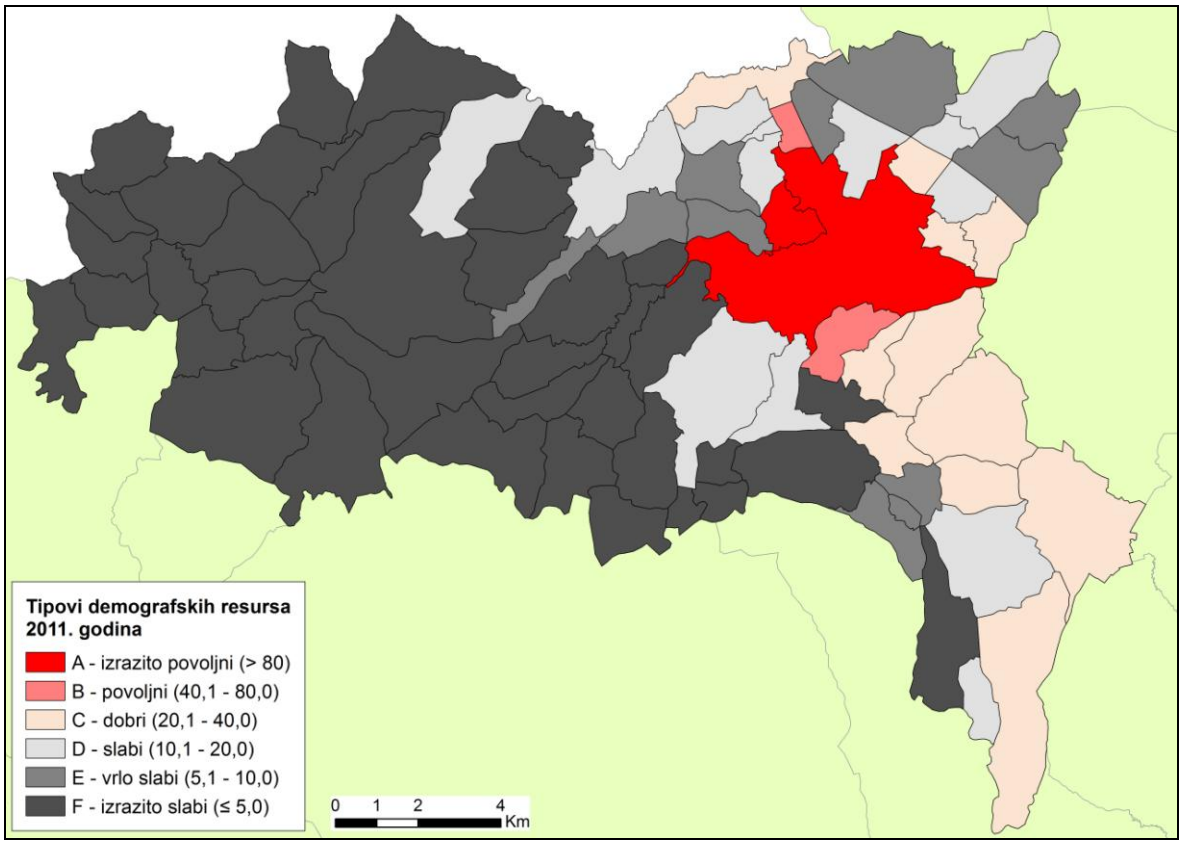
[19] Svi korišteni podaci već su citirani u radu, osim: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu po gradovima/općinama, www.dzs.hr (5.8.2017.)
[20] S obzirom na nedostupnost podataka vitalne statistike za 2016. godinu, za izračun prosječnog broja živorođenih te prosječnog broja umrlih uzeti su podaci od n-4 do n+4, pri čemu je n= 2011.

Sl. 22. Tipologija naselja Grada Samobora prema indeksu demografskih resursa, 2001. godina

Izvor: Izračunato na temelju niza podataka Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva 2001. godine; Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske)[21]

[21] Svi korišteni podaci već su citirani u radu, osim: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Stanovništvo prema pohađanju škole, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

Sl. 23. Tipologija naselja Grada Samobora prema indeksu demografskih resursa, 2011. godina

Izvor: Izračunato na temelju niza podataka Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske)[22]

Tab. 8. Broj i udio naselja Grada Samobora prema tipovima demografskih resursa, 2001. i 2011.

Oznaka tipa	Tip	Grad Samobor			
		2001.		2011.	
		Broj naselja	Udio (%)	Broj naselja	Udio (%)
A	*izrazito povoljni demografski resursi*	1	1,3	2	2,6
B	*povoljni demografski resursi*	3	3,8	2	2,6
C	*dobri demografski resursi*	8	10,3	11	14,1
D	*slabi demografski resursi*	21	26,9	13	16,6
E	*vrlo slabi demografski resursi*	13	16,7	11	14,1
F	*izrazito slabi demografski resursi*	32	41,0	39	50,0

[22] Svi korišteni podaci već su citirani u radu, osim: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu, po naseljima (podaci dobiveni upitom u Državni zavod za statistiku putem elektroničke pošte).

Temeljni razvojni problem Grada Samobora porast je broja naselja najnepovoljnijeg tipa F s 32 na 39 u analiziranom međupopisnom razdoblju, što znači da je 2011. godine polovica naselja imala izrazito slaba demografska obilježja i potencijale (tab. 8). Pri tome je 17 naselja automatski uvršteno u najniži (F) tip zbog broja stanovnika manjeg od 5% prosječnog broja stanovnika Grada Samobora uz još četiri naselja čiji je broj stanovnika bio veći od prosjeka, ali vrijednosti njihovog demografskog indeksa nisu prelazile 5% vrijednosti prosječnog demografskog indeksa Grada Samobora (Nejašmić i dr., 2009). Postavlja se stoga pitanje mogućnosti revitalizacije tih naselja, smještenih prvenstveno u žumberačkom dijelu Grada čija sva naselja pripadaju F tipu te u samoborskom zaleđu.[23] Zapadni dio Grada Samobora ima nekoliko važnih odrednica društveno-gospodarskog razvoja koje je potrebno uzeti u obzir prilikom razmatranja preduvjeta revitalizacije. Potencijalno ključan razvojni problem žumberačkog prostora koji obuhvaća petinu naselja Grada Samobora proizlazi iz administrativne odijeljenosti od ostalih žumberačkih naselja dio kojih pripada općinama Žumberak i Krašić te Gradu Ozlju. Štambuk (1995) još 1990-ih upozorava na mogućnost usporavanja razvoja prostora Žumberačke gore uslijed njegove, tada nove, administrativne podjele kojom je vrlo homogeno područje ponovno "razbijeno" i priključeno cjelinama različitih društveno-gospodarskih i kulturnih obilježja i interesa. S obzirom na izrazita depopulacijske obilježja žumberačkog prostora i činjenice da je to s više gledišta jedinstvena cjelina, potrebno je zajedničko djelovanje općina i gradova koje administrativno dijele taj prostor u svrhu izrade strategije revitalizacije. Želju za stvarnim gospodarskim i demografskim pokretanjem žumberačkog kraja pokazuje Žumberački narodni sabor čiji temeljni program za cilj ima unapređenje životnih uvjeta Žumberka u suradnji s pripadajućim jedinicama lokalne samouprave, uz pomoć i podršku vlasti Republike Hrvatske. No, za provedbu konkretnih mjera, sadržanih u Programu razvoja Žumberka (2016) potreban je prije svega odgovor jedinica lokalnih, regionalnih i državnih vlast.[24] Iako stanovništvo kao temelj društvenih, gospodarskih, prostornih i regionalnih planiranja mora biti od primarnog interesa države (Šterc i Komušanac, 2012), kontinuirani prirodni pad od 1991. te međupopisna smanjenja broja stanovnika nažalost ukazuju kako u Hrvatskoj to nije slučaj.

[23] Revitalizacija podrazumijeva "barem zaustavljanje nepovoljnih tendencija i uvođenje novih kvantitativnih i kvalitativnih demografskih poticaja" (Nejašmić, 1991.b). Pri tome cilj ne treba biti obnova broja stanovnika iz određenog ranijeg razdoblja, već ostvarenje demografske stabilnost u prostoru, ostvarive i s manjim brojem stanovnika koji žive u kvalitetnim uvjetima. Stoga, revitalizacija je dugotrajan demografski proces koji zahtjeva i značajna novčana sredstva (Nejašmić, 1991.b).

[24] Žumberački narodni sabor zalaže se za izgradnju i poboljšanje prometne infrastrukture, proizvodnju i izvoz zdrave hrane, razvoj turizma, gradnju domova za starije i nemoćne i dr.

Razvojna problematika žumberačkog prostora proizlazi i iz nedostatne prometne povezanosti kao i neodgovarajućeg stanja prometne infrastrukture, a što konačno otežava prostornu pokretljivost stanovništva (cirkulaciju).[25] Osim toga, u Strateškom programu razvoja Grada Samobora 2013.-2020. (2013) kao otežavajući čimbenik razvoja navodi se pripadanje dijela naselja Parku prirode Žumberak-Samoborsko gorje. Naime, 2014. godine donesen je na državnoj razini prostorni plan Parka prirode čiji je cilj djelovanje na razvoj društvenih i gospodarskih djelatnosti zaštićenog područja Grada Samobora, namjenu površine, zaštitu prirode i sl., sukladno njegovim Odredbama, kroz prostorni plan Grada Samobora. Ipak, Grad Samobor kao jedinica lokalne samouprave daljnje razvojne smjernice morao bi svakako uskladiti s prirodnim vrijednostima zapadnog prostora Grada, stoga je upitno koliko je postojanje Parka Prirode zaista ograničavajući faktor razvoja.

Iako i dio naselja istočnog dijela ima nepovoljna obilježja stanovništva, u cjelini je to demografski znatno perspektivniji prostor koji se i gospodarski razvija. Zbog povoljnog geoprometnog položaja, postojeće infrastrukture, dostupnosti radne snage i drugih čimbenika, istočni prostor Grada Samobora privlačniji je za daljnja gospodarska ulaganja. Time se zatvara razvojni krug izvan kojega se nalazi zapadni prostor Grada. Nastavak razvoja u takvim uvjetima i s trenutnom demografskom masom ukazuje na daljnje produbljivanje razlika između samoborskog zapada i istoka.

[25] Frangeš (2008) o putu iz Zagreba u Budinjak: "Prvih trideset kilometara puta od Zagreba do Bregane proći ćemo modernim autoputom za kakvih petnaestak minuta. Za daljnjih trideset kilometara zavojite brdske ceste do Budinjaka bit će nam potrebno otprilike sat vremena. Pokušate li taj put reproducirati sredstvima javnog prijevoza, uvidjet ćete da se radi o za svakodnevne uvjete sasvim nepraktičnom pothvatu."

7. ZAKLJUČAK

Provedene analize stanovništva Grada Samobora omogućile su razmatranja postavljenih hipoteza. Analiza broja i razmještaja stanovništva Grada Samobora ukazala je na prostornu populacijsku polarizaciju na dvije razine: naselje Samobor – ostala naselja te zapadni (gorski) prostor Grada – istočni (nizinski) prostor Grada. U promatranom širem vremenskom okviru, od 1948. do 2011. godine, naselje Samobor bilježilo je kontinuirani rast broja stanovnika, sa stalnim povećanjem njegova udjela u ukupnom stanovništvu Grada. Od naselja u okolici Zagreba, naselje Samobor ima najdužu gospodarsku tradiciju, što je bio važan čimbenik njegovog intenzivnog gospodarskog i demografskog razvoja sredinom druge polovice 20. stoljeća. Druga razina polarizacije ukazala je na demografsku problematiku svih naselja žumberačkog prostora Grada Samobora te dijela naselja samoborskog zaleđa. Njihova orijentiranost na poljoprivredu u uvjetima industrijalizacije rezultirala je deagrarizacijom i deruralizacijom, odnosno kontinuiranim smanjenjem demografske mase (od popisa 1953. godine). Stoga, prva hipoteza u ovom radu potvrđena je. Sljedeća važna spoznaja utjecaj je migracijskih tokova na današnju demografsku sliku Grada Samobora. U pozadini najintenzivnijeg međupopisnog porasta stanovništva Grada Samobora (1971.-1981.) bilo je doseljavanje u naselje Samobor čime je ono potvrdilo svoj status lokalnog središta. S druge strane, emigracija je u potpunosti destabilizirala demografsku osnovu žumberačkog prostora zbog čega je negativna prirodna promjena u posljednjem međupopisnom razdoblju imala veći utjecaj na ukupni pad stanovništva tog prostora od migracijskog salda. Grupacija naselja Grada Samobora u četiri cjeline i naselje Samobor te analiza njihove prirodne promjene i migracijskog salda pokazuje kako je na njihovo današnje demografsko stanje više utjecalo prostorno kretanje u odnosu na prirodno, čime je druga hipoteza potvrđena. Nadalje, u Gradu Samoboru prisutni su čimbenici starenja stanovništva poput niske razine rodnosti, kontinuiranog prirodnog pada od 1999. godine i emigracijskih obilježja više od trećine naselja Grada Samobora. U posljednja dva popisa stanovništva zabilježeno je veliko povećanje indeksa starosti. S obzirom na utjecaj nepovoljnog dobnog sastava na cjelokupni daljnji razvoj prostora, hipoteza pod brojem tri potvrđena je. Konačno, izračun demografskih resursa ukazao je na iznimno nepovoljno demografsko stanje žumberačkog prostora Grada Samobora te je potvrđena četvrta hipoteza. Godine 2011. svih 17 naselja izravno su pripala F tipu demografskih resursa, uslijed premale demografske mase i/ili ispodprosječne vrijednosti demografskog indeksa. Jačina depopulacije ukazuje na dugotrajno zanemarivanje niza

razvojnih problema tog prostora, a strukturni sastav stanovništva na njegovo izumiranje ukoliko se rješavanju tih problema ubrzo ozbiljno ne pristupi.

LITERATURA

1. Bognar, A., 2001: Geomorfološka regionalizacija Hrvatske, *Acta Geographica Croatica*, 34 (1), 7-26.
2. Buzjak, N., 2011: Geomorfološki položaj Samobora, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 45.-49.
3. Crkvenčić, I., 1959: Kretanje broja stanovnika Žumberačke gore kao odraz ekonomsko-geografskih prilika, *Hrvatski geografski glasnik*, 21, 35-68.
4. Dujmović, I., 2007: *Fizičko-geografske značajke Samoborskog gorja i Plješivičkog prigorja*, Meridijani, Samobor.
5. Dujmović, I., 2011: Padine i padinski procesi – klizišta, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 50-51.
6. Dular-Cuculić, S., 1991: Samobor 1242-1992, MGV, Zagreb.
7. Feletar, D., 2011.a: Struktura i prostorni raspored stanovništva grada Samobora, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 125-155.
8. Feletar, D., 2011.b: Neke značajke razvoja grada Samobora od 1990. do 2010. godine, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 713-793.
9. Frangeš, G., 2008: Etnološko istraživanje kao izvor podataka za planiranje strategije održivog razvoja ruralnih područja, Ogledni slučaj: Žumberak, *Etnološka istraživanja*, 12/13, 107-125.
10. Holjevac, Ž., 2011: Samobor i okolica od 1800. do 1914. godine, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 323-399.
11. Klemenčić, M., 1990: Povijesno-geografska osnovica regionalnog poimanja Žumberka, *Sociologija sela*, 109-110, 277-293.
12. Jelen, I., 1974: Zagrebačka urbana regija, u: *Geografija SR Hrvatske* (ur. Cvitanović, A.), knjiga 2, Školska knjiga, Zagreb, 7-62.
13. Lajnert, S., 2014: *Samoborček: 1899.-1979.*, HŽ Putnički prijevoz ; HŽ Infrastruktura, Zagreb.
14. Luetić, T., 2004: Demografska analiza stanovništva grada Samobora od kraja 18. stoljeća do 1857. godine, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 21, 201-242.
15. Nejašmić, I., 1991.a: *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*, Globus, Zagreb.

16. Nejašmić, I., 1991.b: Moguća revitalizacija sociodemografski depresivnih područja Hrvatske, *Sociologija sela*, 29 (111/114), 11-24.
17. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
18. Nejašmić, I., Toskić, A., Mišetić, R., 2009: *Demografski resursi Republike Hrvatske: Sintetični pokazatelji za županije, gradove i općine*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
19. Noršić, M., 1971.: Samobor danas, u: *Samobor u prošlosti i sadašnjosti* (ur. Šijan, D.), Stylos, Zagreb, 231.-304.
20. Petrić, H., 2011: Samobor i okolica u ranome novom vijeku, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 237-321.
21. Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša za područje Zagrebačke županije, 2014, Zagreb.
22. Program razvoja Žumberka, Žumberački narodni sabor, Žumberak, 2016.
23. Raguž, J., 2011: Samobor u Domovinskom ratu, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 695-711.
24. Razum, S., 2011: Samoborski kraj u srednjem vijeku, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 181-235.
25. Sijerković, M., 2011: Vrijeme i klima Samobora i okolice, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 90-109.
26. Stiperski, Z., 1988: Promjene naseljenosti općine Samobor kao posljedica razvoja i rasporeda industrije, *Hrvatski geografski glasnik*, 50, 69-79.
27. Strateški program razvoja Grada Samobora 2013.-2020., 2013.
28. Šikić, K., Basch, O., Šimunić, A., 1978*: Osnovna geološka karta 1:100000, list Zagreb L 33-80*, SGZ, Beograd.
29. Štambuk, M., 1995: Žumberak: primjer propadanja ruralnog područja u okolici glavnog grada, *Sociologija sela*, 33(1/4), 29–37.
30. Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija…?, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21 (3), 693-713.
31. Vojak, D., 2011: Samoborski kraj od 1914. do 1945. godine, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografij*a (ur. Feletar, D.), Meridijani, Samobor, 421-481.

32. Turk., I., Jukić, M., Živić, D., 2015: Starenje stanovništva kao ograničavajući čimbenik demografskog razvoja Žumberka, *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije*, 9 (17-18), 71-96.
33. Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, MATE, Zagreb.
34. Želle, M., 2011: Prapovijest i antika samoborskoga kraja, u: *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija*, Meridijani, Samobor, 157-179.
35. Žeželj, M., 1971: Samobor od postanka grada do Drugog svetskog rata, u: *Samobor u prošlosti i sadašnjosti* (ur. Šijan, D.), Stylos, Zagreb, 7-129.
36. Živić, D., 2003: Suvremene tendencije u razvoju stanovništva Hrvatske, *Ephemerides theologicae Diacovesia*, 11 (2), 253-280.
37. Žuljić, S., 1953: Samobor - geografska uvjetovanost položaja i funkcije, *Hrvatski geografski glasnik*, 14-15, 101-111.
38. Žuljić, S., 1965: Zagreb i okolica – utjecaj gradskog organizma na regiju (2. dio), *Hrvatski geografski glasnik*, 27, 39 -147.

IZVORI

1. Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (12.6.2017)
2. OpenStreetMap, openstreetmap.org (17.8.2017.)
3. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Dnevni i tjedni migranti, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
4. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Migracijska obilježja stanovništva, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
5. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
6. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
7. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: Stanovništvo prema pohađanju škole, po naseljima, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
8. Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)
9. Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (30.7.2017.)
10. Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujak 2001.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (30.7.2017.)
11. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (5.8.2017.)
12. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Dnevni i tjedni migranti, www.dzs.hr (18.7.2017.)
13. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima po naseljima (podaci dobiveni upitom u Državni zavod za statistiku putem elektroničke pošte)
14. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, www.dzs.hr (18.7.2017.)
15. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu po gradovima/općinama, www.dzs.hr (5.8.2017.)

16. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu, po naseljima (podaci dobiveni upitom u Državni zavod za statistiku putem elektroničke pošte)
17. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (12.6.2017.)
18. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu prema spolu, a nepismeni i prema starosti po gradovima/općinama, www.dzs.hr (12.6.2017.)
19. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, www.dzs.hr (5.8.2017.)
20. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, www.dzs.hr (12.6.2017.)
21. Tablogrami rođeni i umrli po naseljima Hrvatske 1964.-2015., Državni zavod za statistiku, Zagreb.
22. URL 1: Samoborska vojarna - primjer svima!, www.samobor.hr/grad/samoborska-vojarna-primjer-svima-n78 (5.6.2017.)
23. Zakon o službenoj statistici, Narodne novine, br. 103/03., 75/09., 59/12. i 12/13., www.zakon.hr/z/531/Zakon-o-službenoj-statistici (10.8.2017.)

PRILOZI

Popis slika

Sl. 1. Teritorijalna organizacija Grada Samobora, 2011. godina

Sl. 2. Geografsko- prometni položaj Grada Samobora

Sl. 3. Naselja Grada Samobora prema broju stanovnika 2011. godine

Sl. 4.Gustoća naseljenosti Grada Samobora 2011. godine po naseljima

Sl. 5. Promjena broja stanovnika Grada Samobora (1948.=100)

Sl. 6. Promjena elipse smjera distribucije stanovništva Grada Samobora od 1948. do 2011. godine

Sl. 7. Indeks ukupne promjene broja stanovnika po naseljima Grada Samobora, 2001.-2011.

Sl. 8. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada Samobora, 1971. – 2015.

Sl. 9. Stope rodnosti (n), smrtnosti (m) i prirodne promjene (pp) stanovništva Grada Samobora 1971. i 2011. godine u promilima, po naseljima

Sl. 10. Stopa prirodne promjene Grada Samobora 2011. godine, po naseljima

Sl. 11. Doseljeni u naselje stanovanja Grada Samobora prema mjestu prethodnog boravka, 2011. godina

Sl. 12. Udio doseljenog u ukupnom stanovništvu naselja Grada Samobora, 2001. godina

Sl. 13. Zaposleno stanovništvo Grada Samobora prema mjestu rada u koje dnevno migrira, 2011. godina

Sl. 14. Udio dnevnih migranata u zaposlenom stanovništvu po naseljima Grada Samobora, 2001. godina

Sl. 15. Tipovi općeg kretanja stanovništva Grada Samobora, 2001.-2011.

Sl. 16. Dobno-spolna piramida stanovništva: A) Grada Samobora, B) žumberačkog prostora Grada Samobora, C) samoborskog zaleđa, D) sjeveroistočnog prostora Grada Samobora, E) jugoistočnog prostora Grada Samobora, F) naselja Samobor, 2011. godina

Sl. 17. Indeks starosti stanovništva Grada Samobora, 2011. godina

Sl. 18. Demografske rezerve radne snage u Gradu Samoboru 2011. godine unutar radnog kontingenta (15-64 godina)

Sl. 19. Udio ukupnog poljoprivrednog (aktivnog i uzdržavanog) stanovništva u populaciji Grada Samobora, 2001. godina

Sl. 20. Stanovništvo Grada Samobora staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, 2001. i 2011. godina

Sl. 21. Tipologija upravnih gradova i općina Zagrebačke županije prema indeksu demografskih resursa, 2011. godina

Sl. 22. Tipologija naselja Grada Samobora prema indeksu demografskih resursa, 2001. godina

Sl. 23. Tipologija naselja Grada Samobora prema indeksu demografskih resursa, 2011. godina

Popis tablica

Tab. 1. Naselja Grada Samobora prema veličini i udjelu stanovništvu 2011. godine

Tab. 2. Ukupno kretanje broja stanovnika Grada Samobora 1948.-2011.

Tab. 3. Prirodno kretanje stanovništva Grada Samobora u popisnim godinama 1971., 1981., 1991., 2001., 2011.

Tab. 4. Tipovi općeg kretanja stanovništva Grada Samobora od 1971. do 2011. (D= ukupna promjena broja stanovnika, PP= prirodna promjena broja stanovnika, MS= migracijski saldo)

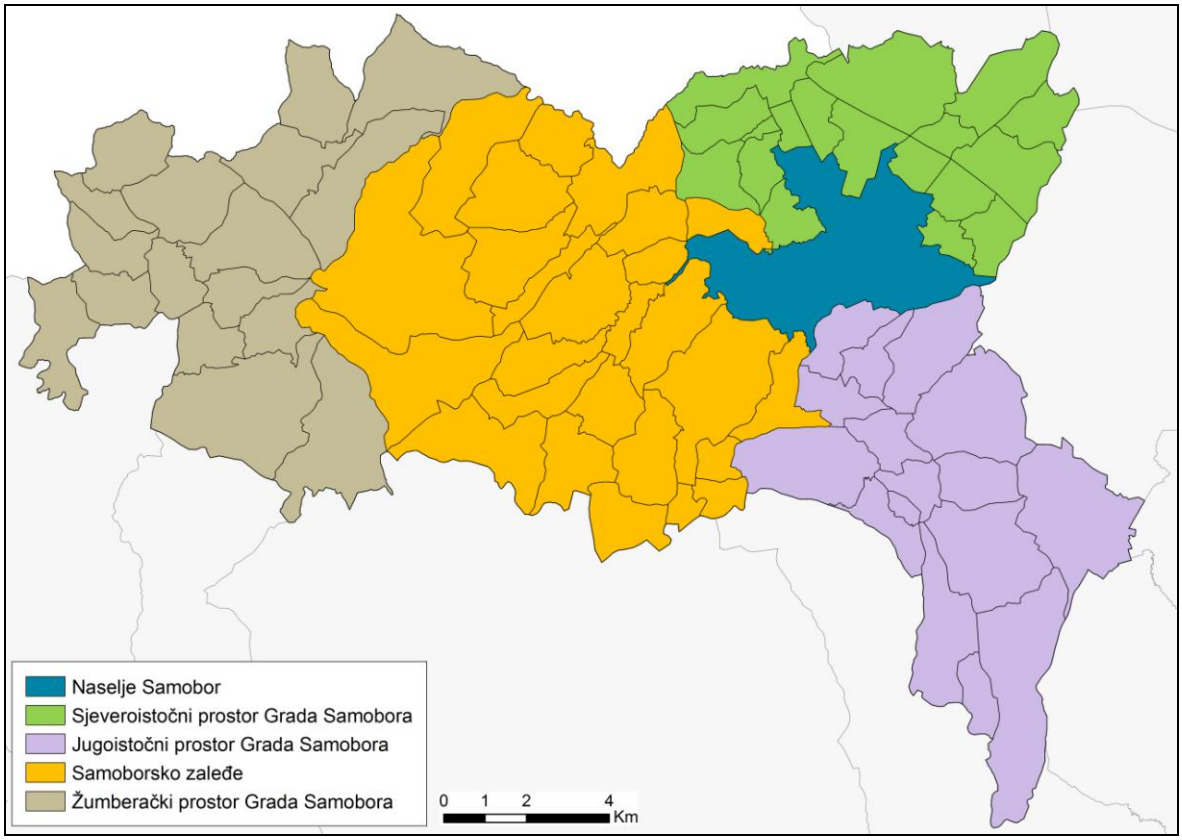
Tab. 5. Udjeli zaposlenog stanovništva Grada Samobora prema skupinama djelatnosti, 2001. i 2011.

Tab. 6. Stanovništvo Grada Samobora, Zagrebačke županije i Republike Hrvatske staro deset i više godina prema spolu, 2001. i 2011. godina

Tab. 7. Vrijednosti indeksa demografskih resursa i njegovih sastavnica za Grad Samobor unutar Zagrebačke županije, 2001. i 2011.

Tab. 8. Broj i udio naselja Grada Samobora prema tipovima demografskih resursa, 2001. i 2011.

Dodatni prilozi

Prilog 1. Grupacija naselja Grada Samobora u skupine u svrhu stvaranja relevantne baze za uspoređivanje određenih demografskih sastavnica Grada Samobora

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne promjene	Stopa prosječne godišnje promjene
	P	Ib	Il	D	$\bar{R}$	r	$\bar{r}$
1948.	3767	100	-	-	-	-	-
1953.	4665	123,8	123,8	898	179,6	23,8	4,26
1961.	5763	153,0	123,5	1098	137,3	23,5	2,63
1971.	7773	206,3	134,9	2010	201,0	34,9	2,97
1981.	12404	329,3	159,6	4631	463,1	59,6	4,59
1991.	14170	376,2	114,2	1766	176,6	14,2	1,33
2001.	15147	402,1	106,9	977	97,7	6,9	0,67
2011.	15956	423,6	105,3	809	80,9	5,3	0,52

Prilog 2. Ukupno kretanje broja stanovnika naselja Samobor 1948.-2011.

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne promjene	Stopa prosječne godišnje promjene
	P	Ib	Il	D	$\bar{R}$	r	$\bar{r}$
1948.	5581	100,0	-	-	-	-	-
1953.	6191	110,9	110,9	610	112,0	10,9	2,07
1961.	7331	131,4	118,4	1140	142,5	18,4	2,11
1971.	7494	134,3	102,2	163	16,3	2,2	0,22
1981.	8242	147,7	110,0	748	74,8	10,0	0,95
1991.	9244	165,6	112,2	1002	100,2	12,2	1,15
2001.	9872	176,9	106,8	628	62,8	6,8	0,66
2011.	10406	186,5	105,4	534	53,4	5,4	0,53

Prilog 3. Ukupno kretanje broja stanovnika sjeveroistočnog prostora Grada Samobora 1948.-2011.

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne promjene	Stopa prosječne godišnje promjene
	P	Ib	Il	D	$\bar{R}$	r	$\bar{r}$
1948.	6743	100,0	-	-	-	-	-
1953.	6774	100,5	100,5	31	6,2	0,5	0,09
1961.	6635	98,4	97,9	-139	-17,4	-2,1	-0,26
1971.	6393	94,8	96,4	-242	-24,2	-3,6	-0,37
1981.	6326	93,8	99,0	-67	-6,7	-1,0	-0,11
1991.	6380	94,6	100,9	54	5,4	0,9	0,08
2001.	6509	96,5	102,0	129	12,9	2,0	0,20
2011.	6879	102,0	105,7	370	37,0	5,7	0,55

Prilog 4. Ukupno kretanje broja stanovnika jugoistočnog prostora Grada Samobora 1948.-2011.

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne promjene	Stopa prosječne godišnje promjene
	P	Ib	Il	D	$\bar{R}$	r	$\bar{r}$
1948.	6045	100,0	-	-	-	-	-
1953.	6046	100,0	100,0	1	0,2	0,0	0,0
1961.	5729	95,8	95,8	-254	-31,8	-4,2	-0,54
1971.	5504	91,1	95,0	-288	-28,8	-5,0	-0,51
1981.	5011	82,9	91,0	-493	-49,3	-9,0	-0,94
1991.	4605	76,2	91,9	-406	-40,6	-8,1	-0,84
2001.	4261	70,5	92,5	-344	-34,4	-7,5	-0,78
2011.	4080	67,5	95,8	-181	-18,1	-4,2	-0.43

Prilog 5. Ukupno kretanje broja stanovnika na prostoru Samoborskog gorja (samoborsko zaleđe) 1948.-2011.

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne promjene	Stopa prosječne godišnje promjene
	P	Ib	Il	D	$\bar{R}$	r	$\bar{r}$
1948.	1685	100,0	-	-	-	-	-
1953.	1775	105,3	105,3	90	18,0	5,3	1,04
1961.	1582	93,9	89,1	-193	-24,1	-10,9	-1,44
1971.	1305	77,4	82,5	-277	-27,7	-17,5	-1,92
1981.	904	53,6	69,3	-401	-40,1	-30,7	-3,63
1991.	618	36,7	68,4	-286	-28,6	-31,6	-3,76
2001.	417	24,7	67,5	-201	-20,1	-32,5	-3,88
2011.	312	18,5	74,8	-105	-10,5	-25,2	-2,88

Prilog 6. Ukupno kretanje broja stanovnika žumberačkog prostora (središnji ravnjak) Grada Samobora 1948.-2011.